

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Cvrsvs Philosophicvs

Arriaga, Rodrigo de

Antverpiæ, 1632

Liber Septimvs De Priori Et Posteriori Resolvtione.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95614](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95614)

LIBER SEPTIMVS.
DE
PRIORI ET POSTERIORI
RESOLUTIONE.

RISTOTELES in libris Priorum agit de certâ intellectus nostri operatione, id est, de discursu in communi, de eius partibus, formâ, & materiâ; in libris verò Posteriorum egit de præcipuâ specie discursus, quæ est Demonstratio, de quibus nos in sequentibus Disputationibus differemus.

DISPUTATIO DECIMAQVINTA.

De Syllogismo in communi.

SECTIO I.

De Discursu.

DISCURSUS est genus ad syllogismum, & alios argumentandi modos, idè nonnulla de illo breviter explicare oportet. Discursus ergo propriè est motus ab uno ad aliud extremum, inde per Metaphoram significat motum intellectus ex unâ veritate cognita ad aliam, ideoque definitur, *Est progressio intellectus ab unâ cognitione ad aliam.* Vbi advertendum Primò, ad rationem discursus non sufficere, sequi unam cognitionem post aliam quasi casu & per accidens, sed debere unam ex alterâ inferri. Vnde etsi dicas, *Petrus est homo*, & statim, *Petrus est animal*, non efficies discursum, quia unam cognitionem non infers ex aliâ: secus si dicas, *Petrus est animal*, ergo *est sensitivus*. An requiratur per se ad discursum tertius actus cognoscens particulam quia vel ergo, quæ sunt illationis notæ, vel sufficiat, si unus actus inferatur ex alio, dicitur inferius.

Dividitur Discursus in formalem & virtuales. Hic est vnicus actus indivisibilis realiter cognoscens unam veritatem obiectivam ex aliâ, ut cum Angelus eodem actû quo cognoscit ignem, cognoscit in igne calorem: qui modus discurrendi non repugnat Deo, qui dum, iuxta veriorum sententiam, cognoscit creaturas in se ut in medio, habet hunc discursum virtuales. Discursus formalis est, qui constat pluribus cognitionibus distinctis realiter, quarum una inferatur ex aliâ. Et iuxta hanc distinctionem intelligendi sunt D. Thomas 1. Parte, quæst. 14. art. 7. & quæst. 58. art. 3. Gabriel in Prologo, quæst. 8. Ocham ibi, P. Molina 1. Parte, quæst. 58. art. 3. & Valquez 1. Parte, disputat. 222. exigentes ad rationem discursus plures cognitiones. Intelligendi, inquam, sunt de discursu formali, non de

virtuali. Discursus formalis est quadruplex. Primus dicitur *Dilemma*, seu argumentum cornutum: secundus est *Exemplum*, quod defumitur ex aliorum factis: tertius est *Enthymema*, seu syllogismus truncatus: quartus est *Syllogismus perfectus*, in quo ex duabus propositionibus alia tertia per rectam consequentiam inferitur; de quibus omnibus egimus in Summulis.

Circa hanc divisionem Discursus potest esse difficultas, utrùm omnis discursus, ut aliquid concludat, debeat constare duplici præmissâ, an verò ex unâ solâ possit aliquid rectè inferri. Respondedo, requiri necessariò duas propositiones. Ratio à priori: quia, ut in consequenti uniatur subiectum prædicato, debet prius in præmissis prædicatum & subiectum uniri cum aliquo tertio, id est cum medio, ut inde possint inferri unita inter se; iuxta illud principium per se notum, *Quæ sunt eadem uni tertio, sunt idem inter se.* Requiritur ergo præmissa duplex: una, in quâ prædicatum uniatur cum medio; alia, in quâ subiectum uniatur cum eodem medio: ex quibus inferitur consequens uniens illud prædicatum cum subiecto. Exempli gratiâ: Volo probare Petrum esse animal. ut hanc veritatem inferam, debeo assumere pro medio aliquid tertium cui uniatur *Petrus* & *animal*: hoc autem tertium est *homo*; unde debeo necessariò assumere unam propositionem, in quâ *homo* & *animal* uniantur, quæ est hæc, *homo est animal*; postea verò aliam, in quâ uniantur *Petrus* & *homo*, quæ est hæc, *Petrus est homo*; ex quibus rectè inferitur, ergo *Petrus est animal*. quia, *quæ sunt eadem uni tertio, sunt idem inter se.* Quod si solum argueres, *Petrus est homo*, ergo *est animal*, non rectè inferres, quia non supposueras hominem esse animal. unde ibi debet subintelligi alia propositio; ac proinde in mente, ut aliqua consequentia inferatur, debent esse semper duæ præmissæ, alioquin nulla inferetur consequentia.

Sed hic adverte contra nonnullos (nisi fiat 4 quæ-

quaestio de nomine, de significatione *discursus formalis*) non requiri ad illum duas praemissas realiter distinctas: si enim per unam cognoscatur totum quod alias per duas, erit propriè discursus: quia & est ab una veritate ad aliam, & est formaliter ex una cognitione ad aliam, quo differt à virtuali discursu, qui omnia praestat per unicam cognitionem realiter, virtute tamen multiplicem. Vnde conclusio praecedens intelligenda est vel de duabus praemissis realiter, vel de una duabus aequivalenti.

Dices: Si tantum sit una praemissa, non est verum, *quibusdam positis sequi aliud*; ergo non est discursus. Respondeo Primò, hanc non esse definitionem discursus, sed syllogismi; discursus enim definitur *oratio, in qua unum ex alio inferitur*. Secundo dico, *in quibusdam positis* non debere usurpari necessariò in sensu plurali; nam sapè usurpamus Logicè, loquendo plurale pro singulari, ut & *animal aliud est rationale*, id est, *alia sunt rationalia*.

Obiicies, ad probandum, ex unico actu sequi conclusionem, Si dicam, *omnis homo currit*, nulla alià subintellectà propositione, colligitur, ergo *aliquis homo currit*; igitur non est necesse ponere duas propositiones etiam virtualiter, ut consequentia inferatur. Respondeo, etiam in hoc casu debere subintelligi aliam minorem, nempe, *illum aliquem inclusum esse in omni*, alias nulla inferetur consequentia.

Hinc fortè possit aliquis inferre, illam diuisionem Discursus in ea quatuor membra, non esse rigorosam, quia in rigore nullus est discursus qui non sit syllogismus, quandoquidem debet constare duabus propositionibus praemissarum loco, & tertià pro conclusione. Videtur etiam inferri, diuisionem hanc potius esse discursus externi, in quo non ponitur aliquando nisi una propositio pro antecedenti, breuitatis causà; quàm discursus interni, qui semper triplici debet constare propositione, & consequenter semper est syllogismus. Respondeo, quia (ut paulò antè notauimus) potest esse unica propositio realiter aequivalens duabus praemissis: posse etiam in rigore sustineri eam diuisionem, & dici, etiam in mente esse posse Enthymema ex solis duabus propositionibus, & etiam syllogismum constantem tribus, licet virtualiter illud Enthymema sit syllogismus, quia (ut & dixi supra) una ex illis propositionibus aequivalens duabus. Adde tamen, raro in nobis talem indiuisibilem cognitionem duabus praemissis aequivalentem haberi, ideò solùm agemus de syllogismo rigorofo; facillè enim, quae de eo dicuntur, applicari possunt & aliis.

SECTIO II.

De Syllogismo.

SYLOGISMVS definitur ab Aristotele lib. i. *Prorum; est oratio, in qua, quibusdam positis, aliud quidpiam sequi necesse est*. Hae definitio clarissima est, nec noua eget explicatione. Nonnulli dicunt, in hac definitione *orationem* poni loco generis remoti, non proximi: quia, inquiunt, genus proximum est ratiocinatio seu argumentatio, in qua syllogismus cum aliis argumentationibus conuenit. Ceterum ostendi iam, syllogismum

& argumentationem esse idem saltem aequiualeuter, quia nulla est argumentatio quae non sit syllogismus. Vnde aliunde probandum est, orationem esse genus remotum; quia scilicet argumentatio conuenit cum definitione & diuisione, in ratione modi sciendi, qui est genus proximum; oratio autem extenditur etiam ad alia quae non sunt modus sciendi; etenim propositio simplex, ut *Petrus currit*, est oratio, & neque est definitio, nec diuisio, nec argumentatio. *Quibusdam positis*; quia, (ut Sectione praecedenti ostendi) ad omnem conclusionem debent praemitti duae propositiones, vel una virtute duplex, in quibus vniuntur vni tertio praedicatum & subiectum, quae in conclusione vniuntur inter se. *Aliud quidpiam*. Circa quod aduerte, ex parte obiecti non necessariò esse distinctam veritatem conclusionis à veritate praemissarum, imò debere esse eandem, alias consequentia non valeret, ideò per *aliud quidpiam* intelligitur alius actus seu cognitio intellectus, quia idem obiectum praemissarum clariùs cognoscitur, vel diuerso modo in conclusione, quàm in praemissis. *Sequi necesse est*. Si enim praemissa sint in recta forma disposita, & illae semel admittantur, conclusio negari nequit. Vnde quando consequens est falsum, ut ipsum negetur, debet priùs aliqua ex praemissis negari, si forma syllogismi bona sit.

Circa hanc definitionem quaeres Primò, an syllogismus constans propositionibus falsis, in forma tamen dispositis, & inferentibus rectè conclusionem, sit, verus syllogismus. Hae est quaestio de nomine. Si enim nomine syllogismi veri intelligere velis orationem bene concludentem, fateor, ille erit verus & bonus syllogismus, quia rectè sumè cõcludit: si verò per syllogismum verum, intelligas eum, qui non solùm in forma, sed etiam in materia non peccat, respondeo eum non esse syllogismum; imò adde, in intellectu certum esse eum non posse dari, nisi ex ignorantia: quia intellectus non potest assentiri propositionibus euidenter falsis. Absolutè autem dicendum putarem, eum posse dici syllogismum Logicum, quia Logica per se non agit in particulari de veritate propositionis, sed de bonitate illationis, & de dispositione propositionum in ordine ad illationem. Vnde ponimus exempla syllogismi perfecti in characteribus, v.g. *Omne A est B. & omne B est C. ergo omne A est C.* quem diximus esse rectum syllogismum, licet constet praemissis falsis. Aduerte tamen è contrario, etiam si syllogismus constet veris propositionibus, si tamen non constet rectà illatione, non esse verum syllogismum.

Secunda difficultas est, vtrum ad rationem discursus pertineant in recto tam cõclusio quàm praemissa, an verò vnum illorum tantum. Nonnulli censent, discursum solùm dicere in recto ipsam illationem, non verò praemissas: quia discurre, inquiunt, est *unum inferre ex alio*; ergo in recto dicitur solùm ipsum inferre, in obliquo verò id ex quo inferitur. De syllogismo verò aliter philosophantur: censent enim, illum dicere in recto praemissas & conclusionem, quia syllogismus est *oratio in qua, quibusdam positis, aliud sequi necesse est*; ergo in recto includitur oratio complectens tam id quod inferitur, quàm eam ex quibus inferitur. Hae difficultas est de solo nomine,

mine, vt & hi fatentur; conuenimus enim omnes, essentialiter requiri ad discursum præmissas & conclusionem, sicut ad album requiritur *subiectum* & *albedo* tamquam partes intrinsecæ albi. Vtrum autem præmissæ significentur in recto, an in obliquo, est quæstio de nomine, scilicet de significatione vocis *discursus*, in qua placet eodem modo loqui de discursu, ac de syllogismo: quia si discursus dicitur in obliquo præmissas, ergo etiam eas dicitur syllogismus, qui est species discursus. Patet consequentia: quia species debet habere totum quod dicit genus, ergo si generi, scilicet discursui, conueniat dicere in obliquo præmissas, idem debet conuenire syllogismo. Sed dices, syllogismum & discursum distingui vt includens ab inclusio, vnde non sequitur, debere vnum dicere totum, quod dicit aliud. Respondeo, Antecedens esse falsum, quod euidenter ostendo: nam si syllogismus hoc modo distingueretur à discursu, non posset dici *syllogismus est discursus*, quia totum seu includens non potest prædicari de inclusio seu de parte; includens enim dicit aliquid aliud ultra inclusum, ideoque non potest dici, *homo est anima*, vel *anima est homo*: syllogismus autem quia species, discursus vero quia genus, rectè prædicantur inuicem. Imò ex hac doctrinâ impugno Secundò modum loquendi eorum Auctorum: nam si discursus solum diceret in recto illationem, syllogismus verò tam illationem quàm præmissas; idem esset dicere, *syllogismus est discursus*, ac dicere, *illatio & præmissæ sunt sola illatio*, quæ propositio aperte est falsa, sicut in simili diximus in Summulis, album non dicere in recto tam subiectum quàm albedinem, quia alias non posset dici, *Petrus est albus*, sonaret enim, *Petrus est albedo & subiectum*, quæ propositio falsa est manifestè. Ergo vt verè possit dici, *syllogismus est discursus*, fatendum est, idem dicere in recto syllogismum ac discursum, & è contrario; loquuntur ergo minùs consequenter hi recentiores.

Sed rogabis, quid absolute discursus & syllogismus dicant in recto, præmissas, an conclusionem, an vtrumque. Respondeo, probabilius esse, dici vtrumque: quia cum de syllogismo constet ex ratione supra factâ, dicere in recto tam conclusionem quàm præmissas, aliunde verò idem esse de vtroque dicendum ostenderimus; inferitur clarè, etiam discursum significare in recto Conclusionem & præmissas. Ratio à priori est, quia discursus, vt supra diximus, est quasi cursus intellectus ex vnâ veritate ad aliam; cursus autem essentialiter in recto dicitur duos motus. Iam ad rationem in contrarium adductam respondeo, discursum non esse, vnum inferre ex alio vtrumque, sed cognoscere vnum, & ex illo inferre aliud; hoc autem dicit in recto tam id quod inferitur, quàm illud ex quo inferitur.

Sed obiciunt aduersarij, Modus sciendi non componitur ex cognitione confusâ & ex cognitione explicatâ, vt patet in definitione, quæ ideo sola sine definito constituit modum sciendi, quia sola ipsa est explicita cognitio: quæ autem ad definitum terminatur, quia est confusa, nec pars est definitionis, nec constituit modum sciendi; ergo, cum præmissæ non sint cognitio expressa veritatis quæ in conclusione inferitur, non pertinebunt ad discursum, qui est modus sciendi.

Hæc obiectio etiam premit aduersarios: ipsi enim fatentur, discursum componi ex vtraque cognitione, licet vna in recto, alia in obliquo dicatur, quod per accidens est ad argumenti difficultatem. Nam, vt alibi dixi, etiam id quod totum dicit in obliquo, est tam intrinsecum & essentialiter illi, quàm quod dicit in recto: à parte enim rei nec est rectum nec obliquum, id enim solum est quoad modum nostrum explicandi illud compositum; tunc autem argumentum probat (si quid valet) non posse ex præmissis componi modum sciendi, quidquid sit de nostrâ explicatione in recto vel in obliquo.

Secundò vrgeo: Quomodo ergo ipsi admittunt, in syllogismo, qui est etiam modus sciendi, dici in recto præmissas, quidquid iam sit de discursu. Deinde respondeo, præmissas esse quidem cognitionem confusam obiecti conclusionis, in se tamen esse cognitiones claras obiecti præmissarum; seu, vt melius dicam, esse cognitiones claras circa idem obiectum, sed diuersâ claritate. Imò aliquando sunt simpliciter clariores quàm conclusio, quando scilicet ponitur in præmissis definitio, ex quâ postea inferitur definitum in consequenti. Vnde non repugnat, ex vtraque cognitione constitui modum sciendi, qui est syllogismus.

Dénique Tertiò respondeo, Licet præmissæ sint cognitiones confusæ, non ideo sequi, illas non esse partem alicuius modi sciendi, constantis & ex cognitione confusâ quæ est causa, & ex cognitione clarâ quæ est effectus confusæ, præcipue cum syllogismus sit quoddam totum per accidens. Ad exemplum de definitione respondeo, illud non esse è re, quia definitionem ideo fortè non intrat definitum, non quia sit cognitio confusa (vt malè aduersarij supponunt) sed quia definitio non est cursus à definito ad definitionem, sed est ipsa sola explicatio definiti; vnde non includit vtrumque actum, neque in recto, neque in obliquo. Adde, multos docere, definitionem, prout est modus sciendi, non esse solum actum quo dico *animal rationale* v. g. sed quo dico, *homo est animal rationale*, vbi iam intrat ipsum definitum.

Sed iam obicies è contrario, ad probandum, solas præmissas esse syllogismum, Quia demonstratio generat scientiam, ergo distinguitur à scientia generatâ; sed scientia generata est conclusio, ergo conclusio non componitur in recto neque in obliquo syllogismum, vel demonstrationem, sed solum erit effectus illius. Respondeo Primò, syllogismum generare scientiam habitualement, non actualement; scientiam autem habitualement non esse conclusionem sed effectum illius. Respondeo Secundò, benè posse syllogismum ratione vnius partis generare scientiam, quæ sit altera compars ipsius, sicut equus dicitur sustentare suam formam, quæ est pars ipsius equi, nec propterea distinguitur equus à equatè à formâ, quæ ab aliâ comparte, scilicet à materiâ sustentetur; in quo nulla apparet repugnantia, solum enim per hoc denotatur distinctio inadæquata syllogismi à conclusione, tamquam totius à parte.

SECTIO III.

Vtrum ad assensum conclusionis requiratur cognitio de bonitate consequentiae.

¹⁵ **N**on dubium, quin ad assensum conclusionis requiratur connexio inter praemissas & conclusionem, alias nulla posset inferri conclusio: nec dubium, quin requiratur cognitio bonitatis illationis, quasi in actu exercito; quia dum quis assentitur Conclusioni propter praemissas, in actu exercito noscit, bonam esse illationem: dubium ergo est, vtrum antecedenter ad assensum conclusionis necessario praequiratur cognitio reflexa, qua quis cognoscat ex illis praemissis recte inferri conclusionem, vt possit eam inferre; an vero sufficiat, assentiri ipsis praemissis sine aliqua alia reflexa cognitione, vt eo ipso intellectus assentiatur conclusioni quae ex illis inferitur.

Duplex est praemissa, alia *obiectiva*, formalis alia. Illa est obiectum praemissae formalis, seu assensus actualis; haec vero est actus ipse intellectus, seu assensus illius. Dubitari ergo potest, vtrum cognitio reflexa illationis obiectivae, seu connexionis obiecti praemissarum cum obiecto conclusionis, requiratur ad assentiendum conclusioni: vel vtrum etiam requiratur cognitio reflexa de ipsa illatione conclusionis formalis ex praemissis formalibus.

¹⁶ Circa primum, nonnulli recentiores acriter contendunt, non solum non requiri cognitionem reflexam de illatione obiectivam, verum & eam esse impossibilem, quia nequit esse illatio vnius ex alio, nisi vbi intercedit distinctio realis inter vnum & aliud: sed inter obiectum praemissarum, & obiectum conclusionis non intercedit distinctio realis, vt in hoc syllogismo, *omnis homo est animal rationale, omne animal rationale est risibile; ergo omnis homo est risibilis*, neque enim risibile distinguitur ab animali rationali, & ab homine, aut e contrario; ergo repugnat ex parte obiecti, inferri hominem ex animali rationali, aut e contrario; ergo non potest esse cognitio de illatione inter obiectum conclusionis & praemissarum.

Hi recentiores, licet aperte ostendant, non dari propriam illationem realem inter obiectum conclusionis & praemissarum, propter defectum distinctionis, non tamen loquuntur ad rem: nam, qui requirunt eam cognitionem reflexam de bonitate illationis, non loquuntur de illatione obiectivam prout ab his Auctoribus intelligitur; sed de identitate reali inter obiectum conclusionis & obiectum praemissarum, quae identitas non dubium quin possibilis, imo & necessaria sit ad rectum syllogismum. ea autem potest hoc modo exponi, quia haec duo sunt eadem vni-
¹⁷ *tertio, sunt idem inter se*, & de hoc quaeritur, debeatne cognosci ante assensum conclusionis.

Pro huius difficultatis enodatione observa, posse nos loqui vel in sententia afferente, per assensum conclusionis cognosci ipsas praemissas obiectivas, ita vt in hoc syllogismo v. g. *Omnis homo est animal, Petrus est homo, idem sit inferre, ergo Petrus est animal*, ac, *ergo Petrus est animal*, quia est homo, & quia omnis homo est animal (de quo dicam Sectione 4.) Et in hac sententia

dicendum videtur, ante assensum conclusionis debere precedere apprehensionem identitatis obiecti conclusionis cum obiecto praemissarum. Ratio est clara, quia per assensum conclusionis (vt supponimus) indicatur ea connexio, sed ante omne iudicium necessario praesupponitur apprehensio de obiecto de quo est iudicium, ergo ante assensum conclusionis, quo indicatur connexio praedicta, debet praesupponi apprehensio eius connexionis. Dixi, *requiri solum apprehensionem*: nam si daretur iudicium, illud iam esset ipsemet actus conclusionis, iudicare enim, inde inferri, *Petrus esse animal*, est formaliter habere assensum conclusionis, de quo Sectione 4. Haec autem apprehensio necessario excitatur positus assensibus praemissarum, sicut in omnium sententia, eisdem positus, excitatur apprehensio de identitate extremorum inter se.

Dices, Ipsi praemissae sunt loco apprehensionis. Sed contra, quia identitas extremorum inter se non proponitur expresse per praemissas, ergo debet, antequam expresse iudicetur, dari expresse & distincta apprehensio de ea identitate.

Obiicies cum nonnullis, Ad ipsam apprehensionem non praequiratur alia, ergo nec ipsa praequiratur ad assensum conclusionis. Haec obiectio nimium probat, scilicet, ad nullum iudicium praequiri apprehensionem, sicut ad prauiam apprehensionem non praequiratur alia apprehensio. hoc autem aperte falsum est, & contra obiicientes. Respondeo ergo, ad primam apprehensionem rei non praequiri aliam, quia per aliquam debet primo proponi intellectui ipsum obiectum, alias daretur processus in infinitum; ad iudicium autem praequiri apprehensionem, quia, vt intellectus assentiatur huic parti, potius quam illi, quod praestatur per iudicium, debet prius proponi ipsi intellectui per apprehensionem utraque pars: & quantum ad hoc, eadem est ratio de assensu conclusionis, ac de aliis assensibus, ad quos omnes praequiratur apprehensio, sicut in iudiciis forensibus ad ferendam sententiam praequiratur propositio totius causae; ad hanc vero propositionem non requiritur alia propositio prior, ne detur processus in infinitum.

Si vero loquamur in sententia negante, per assensum conclusionis attingi obiectum praemissarum, censo dicendum, non requiri ante assensum conclusionis neque iudicium neque apprehensionem precedere de identitate obiecti praemissarum cum obiecto conclusionis. Ita communiter recentiores: & quoad iudicium probatur facile ratione facta in precedenti conclusionem, quia scilicet iudicium illud esset ipsemet assensus conclusionis, quandoquidem iudicaretur per illud extrema vnita inter se, & cum alio tertio, ergo superfluum esset alius assensus, seu aliud iudicium quod post illud haberetur: non enim posset aliquid iudicare ille secundus assensus, quod non esset iudicatum per primum.

Quod vero nec apprehensio requiratur, inde patet, quia simplex apprehensio solum praequiratur circa illud obiectum, de quo ferendum est iudicium; sed in hac sententia non assentitur quis in conclusione (vt supponimus) identitati obiecti conclusionis cum obiecto praemissarum, sed solum ipsi obiecto conclusionis secundum

dum se; ergo non est necessarium praeire simplicem apprehensionem de idemitate obiecti conclusionis cum obiecto praemissarum, sed sufficit apprehensio ipsius obiecti conclusionis secundum se.

²¹ Dices, Contingit saepe, ut duo homines assentiantur eisdem praemissis, & tamen unus assentiat conclusioni ex illis illatae, alius vero non; cuius nulla potest reddi ratio, nisi quod unus habuerit cognitionem reflexam de bonitate illationis, alter vero illa caruerit, ergo ad assensum conclusionis requiritur ea cognitio reflexa. Hoc argumentum non minus premit aduersarios, quam nos: rogo enim, cur post assensum praemissarum in uno non excitatur apprehensio de bonitate illationis, sic vero in altero? Non dices, quia in uno procellerit alia secunda apprehensio reflexa, in alio vero non: hoc, inquam, non dices; nam de illa secunda redibit argumentum, & sic dabitur processus in infinitum, ergo excitatur in vno illa apprehensio, & non in alio, etiam in tua sententia, praecise, quia unus alio perfectius penetravit praemissas; habet enim forte melius ingenium, ratione cuius facilius in eo noua excitatur cognitio. Dic ergo idem de ipso assensu conclusionis. Fateor, in aliquibus syllogismis ex imperfectis propter obscuram dispositionem praemissarum, aliquando ultra praemissas formales, esse necessariam cognitionem reflexam de bonitate illationis, cuius ea est a priori ratio; quia cum vis syllogistica fundetur in eo principio,

²² *Quae sunt eadem uni tertio, sunt idem inter se*, ut recte inferatur consequentia, debent in praemissis clare apparere extrema conclusionis iuncta cum aliquo tertio. Quando ergo propter malam dispositionem praemissarum, non statim appareat intellectui ea idemitas extremorum cum aliquo medio, necessarium est ad inferendam conclusionem, ut vel praemissa illa ponantur in clariori figura, vel deatur aliqua cognitio reflexa de bonitate dispositionis illarum praemissarum, seu de bonitate illationis: hoc autem nequaquam requiritur in syllogismis perfectis. Et haec de prima hac difficultate, de qua videri potest Hurtadus Disputatione 7. de Anima, Sect. 5. ubi hanc sententiam bene defendit.

Quoad secundam vero partem de praemissis formalibus, res est facilior: certum etenim est, non requiri cognitionem reflexam de continentia actus conclusionis in actibus praemissarum, quia per actum conclusionis non se reflectit quis supra ipsam conclusionem & praemissas, sed supra illarum obiectum; ergo ad eliciendam conclusionem nullatenus requiritur reflexa aliqua cognitio de ipsis actibus praemissarum & conclusionis. Ratio huius est, quia hi actus sunt signa formalia, quae sine reflexa cognitione sui ducunt in cognitionem sui significati seu obiecti.

SECTIO IV.

Utrum per actum conclusionis attingatur obiectum praemissarum.

²³ **I**NQVIRIMVS, VTRUM per assensum conclusionis cognoscatur iterum obiectum praemissarum, ita, ut ergo, quod in conclusione ponitur, signi-

fiet ab intellectu cognosci per ipsum assensum conclusionis, rationem motuam assentiendi, idemque sit dicere, *ergo Petrus est homo*, ac dicere, *Petrus est homo, quia discit*, & *quia omne discitrens est homo*; an vero per actum conclusionis praecise attingatur proprium obiectum, perinde ac si non fuisset aliquid aliud prius cognitum, praemissaeque solum determinent ad illum assensum extrinsecè.

SUBSECTIO PRIMA.

Quaedam suppono.

PRI^{MO} suppono contra nonnullos, actum conclusionis esse necessariò actum conclusionis, & non solum per denominationem extrinsecam, ex eo quod oriatur hic & nunc à praemissis. Hoc probo manifestè: quia nisi conclusio intrinsecè differret ab assensibus praemissarum, multi essent syllogismi in quibus non posset dici, quis actus de facto esset conclusio, quis verò praemissa: at hoc est euidenter absurdum, ergo conclusio differt intrinsecè à praemissis. Minor & consequentia sunt euidentes. Maiorem probo sic: pono enim syllogismos, in quibus ex eisdem tribus propositionibus potest conclusio esse una ex praemissis, & praemissa potest poni pro conclusione, quod in omnibus syllogismis expositiis, & in aliquibus aliis reperitur, v. g. *Petrus est Rex, hic homo est Petrus, ergo hic homo est Rex*: potest enim concludere etiam ponendo conclusionem pro Maiori, & loco conclusionis Minorem vel Maiorem, hoc modo, *hic homo est Rex, hic homo est Petrus, ergo Petrus est Rex*; ecce pro conclusione Maiorem primi syllogismi: vel aliter, *Petrus est Rex, hic homo est Rex, ergo hic homo est Petrus*; ecce pro conclusione Minorem primi syllogismi, & suppono pro praesenti quaestione, terminum illum *Rex* etiam esse singularem, tunc enim omnes hi tres syllogismi bene concludunt. Sed de etiam alia exempla: *Omnis & solus homo est risibilis, omne animal rationale est risibile, ergo omne animal rationale est homo*. Inverte sic: *Omnis & solus homo est risibilis, omne animal rationale est homo, ergo omne animal rationale est risibile*. ecce pro conclusione Minor primi syllogismi, & tamen bene concludit. Iam ergo hoc supposito, rogo hos Auctores, quando illa tres propositiones sunt simul in meo intellectu, quae est conclusio, & quae praemissa? Dicent, illa quae inferitur ex aliis. Contra, quia inferri ex aliis, nihil est in ea propositione; non enim producit physicè conclusio à praemissis (ut tu ipse ²⁵ fateris) formaliter verò, seu illuminatiuè, cum omnes tres sint simul in intellectu. Ego rogo, cur magis conclusio illuminat ad Maiorem, quam è contrario? Confirmo & virgeo: Ex natura suà haec propositiones per te sunt indifferentes, ut quae est conclusio, sit Maior aut Minor, & è contrario: quid ergo de facto reale habet una, per quod determinetur, ut sit conclusio magis quam praemissa?

Dices Secundò, Quia praemissae sunt priores tempore de facto quam conclusio. Sed contrà, quia prioritas temporis est per accidens ad rationem discursus (ut infra dicam) solumque attenditur instans in quo inferitur conclusio; in eo autem

tem omnes illae tres sunt simul, ergo non est una magis, quam altera, conclusio.

Dices Tertiò, In eodem instanti una est prius natura quam altera. Sed contrà, quia prioritas naturae consistit in independentia vel causalitate, istae autem ex se aequè sunt independentes vel dependentes; de facto autem nihil una praeter aliam habet, cur hic & nunc ab altera pendeat, ergo neque habet aliquid cur sit prior aut posterior natura.

26 Dices fortè rursus, Quia una inferitur ex alia. Contrà, haec est difficultas, quid hoc sit, vnam inferri ex alia, quandoquidem nulla est actio physica, aut entitas, vel modus, in quo ista illatio vnius ex alia consistat; & ego dicam, tam inferri hanc quam tu vocas Maiorem, quam eam quam dicis conclusionem.

Huic argumento non video quid hi recentiores possint respondere. Alij verò, qui dicunt, actum conclusionis pendere necessario à praemissis, iam eo ipso ponunt illum actum per suammet naturam esse conclusionem, & consequenter iam conveniunt in mea assertione. Vtrum autem hinc inferatur, per conclusionem debere cognosci obiectum praemissarum, iam dicam.

27 Secundò suppono, actum conclusionis non differre à praemissis praecise in eo quod pendeat ab illis physicè. Hoc ostendo efficaciter, Primò, quia si illa veritas, scilicet *Petrus est homo*, est cognoscibilis per se per alium actum independentem à praemissis istis, imò & ab vllis alijs; cur etiam non erit cognoscibilis per hunc actum etiam independentem à praemissis omnibus? Dices, Quia haec conclusio pendeat ab his praemissis. Bene, hoc est quod formalissimè impugno: probo enim, nullam rationem esse, unde id à te possit inferri. Quod confirmo & explico: Veritas illa obiectiva potest, quantum est ex se, cognosci sine praemissis (vt tu ipse fateris, & merito) ergo ex ea veritate non inferitur connexio & dependentia à praemissis, ex isto autem actu in particulari; etiam si, si velis ad specificam eius actus naturam id reuocare, non habes unde id inferas, quia tu non habes fundamentum vllum ad dignoscendum, an ille actus, quo postea sine praemissis dicis, *Petrus est homo*, sit diuersa ex eiusdem speciei cum eo quo in conclusione dicis, ergo *Petrus est homo*. Imò si res, quae semel extitit, existere secundò naturaliter posset, non haberes fundamentum vllum, ad dicendum, non esse eundem numero. Vnde ergo inferas, illum quo dicis, ergo *Petrus est animal*, pendere à praemissis, alterum verò quo postea dicis, *Petrus est animal*, non pendere?

Dices Primò, Quia est conclusio. Contrà, quia si aliunde non probatur haec dependentia physica, dicam, vel nullam esse conclusionem propriè, vel dependentiam illam esse accidentalem: sicut hic ignis B de facto pendeat ab igne A, quia oritur de facto ab illo: at ex natura sua potuit è contrario ignis A produci ab igne B.

Respondebis Secundò, Cognitione, quae actu pendet ab alia, pendet etiam ex natura sua; sicut volitio, quae pendet à cognitione, semper pendet ab illa. Sed contrà Primò, quia in exemplo à te allato fortè est eadem difficultas, cur scilicet voluntas haec deambulandi propter sanitatem pendeat ab hac numero cognitione de conducentia ad sanitatem, & non poterim ego habere hanc

numero voluntatem, si id cognovissem per alium actum distinctum numero. Certè ego id nunquam potero mihi persuadere, nec credo vllum, qui benè rem perpendat. Secundò, licet in amore id sit verum, eò quod omnis deambulationis amor pendet à cognitione, ideoque possit inferri, ergo hic amor ab hac cognitione; in conclusione tamen non est eadem ratio: nam illa eadem veritas potest cognosci sine omni praemissa. Vnde ergo habes fundamentum, ad dicendum, istum actum, quo hic & nunc cognoscitur, pendere necessario à praemissis?

Secundò principaliter probo intentum, scilicet, rationem conclusionis non consistere in ea dependentia: quia illud ergo, quod in actu conclusionis ponitur, aliquid denotet interius, & quidem aliquid quod cognoscatur & percipiatur; at dependentia illa physica non cognoscitur per ipsum actum conclusionis, ergo non consistit ratio conclusionis in illa. Consequentia est evidens, & Minor à nemine negabitur. Maiorem verò probo: quia, si quis reflectat se parum, & velit, in quacumque materia, argumentari etiam purè mentaliter sine vlla voce, manifestè experietur, se non posse conclusionem elicere, abstrahendo ab apprehensione illius ergo, & quasi solum addendo tertium actum absolutum ab omni illatione, hoc modo, *omne animal sentit, Petrus est animal, Petrus sentit*. Ego saltem de me fateor, sapè me in mente id tentasse, & non posse me efficere tali modo discursum. Debet ergo tunc aliquid aliud cognosci praeter eam nudam veritatem, *Petrus sentit*, quod respondet voci ergo *Petrus sentit*, siue illud sit obiectum praemissarum, siue sit connexio obiectiva, quod per has voces explicari potest, *sequitur inde Petrum sentire*.

SVBSECTIO SECVNDA.

Per assensum conclusionis attingitur obiectum praemissarum.

CAPREOLVS, Ferrara, Soncinas, & alij relati à Rubio in praesenti quaest. 6. num. 54. quibus ipse & alij recentiores subscribunt, opinantur, per actum conclusionis cognosci obiectum praemissarum, ac proinde illud esse rationem formalem intrinsecam assensus conclusionis. Huic sententiae assentior libenter, quam probo Primò ex D. Thomà de Veritate quaest. 22. art. 4. ad 3. & 1. 2. quaest. 8. art. 3. in corp. vbi expressè fatetur, per actum conclusionis attingi etiam ipsa principia, quae prius fuerant cognita per praemissas.

Pro ea sic nonnulli à ratione argumentantur, 31 quia electio medij attingit intrinsecè finem, v. g. actus quo volo deambulationem propter sanitatem, amat intrinsecè sanitatem, quae est ratio formalis motiva illius actus; ergo & assensus conclusionis attingit intrinsecè obiecta praemissarum, quae sunt ratio formalis motiva ipsius. Et D. Thomas eam quaest. 8. 1. 2. hoc exemplo suam & nostram conclusionem persuadet. Ego huius argumenti Antecedens verissimè puto (vt ostendam Disputat. VII. de Animà, à num. 59.) verum consequentiam non arbitror adeò claram, vt negari non possit. si enim respondeatur, medium

ut medium formaliter non habere bonitatem nisi in ordine ad finem, quia utile formaliter non potest amari nisi in ordine ad id cui est utile (ut bene docuit D. Thomas eo loco) veritatem autem obiectivam conclusionis esse de se sufficienter cognoscibilem, licet non cognoscatur veritas præmissarum, saltem enim per alium actum potest sola cognosci. Si, inquam, hoc respondeatur, non facile potest impugnari: non ergo est bona consequentia ab electione ad conclusionem.

32 Probo igitur nostram sententiam ad hominem: quia multi ex adversariis censent, licet non sit necessarium per actum conclusionis attingi obiecta præmissarum, posse tamen attingi, & de facto sæpè attingi. Quorum ea est ratio, quia quando clarè intellectui proponitur ex parte obiecti una ratio connexa cum aliâ, potest intellectus cognoscere viam intrinsecè propter aliam; sed per præmissas proponitur intellectui clarè veritas conclusionis, ut connexa ex parte obiecti cum veritate præmissarum; ergo potest intellectus per assensum conclusionis cognoscere intrinsecè veritatem conclusionis propter connexionem cum veritate præmissarum. Hæc adversarij; ex quibus ego sic argumentor: Intellectus est potentia omnino necessaria in suis operationibus efficiens semper quantum potest; ergo si per actus præmissarum semper proponitur (ut tu faceris, & meritis) veritas conclusionis ut connexa cum veritate præmissarum, ita ut possit intellectus assentiri intrinsecè vni propter aliam, semper & necessariò ita assentitur. Cum enim (ut dixi) sit potentia necessaria, semper efficit, quantum potest, neque est in eius potestate, stantibus eisdem propositionibus evidentiis, iam assentiri, iam verò non; neque potest à voluntate impediri eiusmodi assensus, quia voluntas nequit impedire intellectum ne assentiat ei veritati quæ clarè & evidenter ipsi proponitur, ut ostendit fusius Secciónem sequenti.

Confirmo & explico argumentum præcedens, independentè à liberalitate adversariorum. Quando ego dico, *omnis homo est animal*, *Petrus est homo*, ergo *Petrus est animal*, non solum per illas præmissas proponitur mihi connexio inter Petrum & animal, sed etiam huius ratio, quia scilicet *Petrus & animal* sunt idem cum vno tertio, scilicet cum homine: & hoc quidem manifestè proponitur, ergo intellectus tunc tenetur non solum assentiri Petrum esse animal, sed etiam rationi huius, scilicet, quia identificantur ea duo cum vno tertio. Patet evidenter consequentia, quia intellectus, sicut veritati alicui propositione evidenter necessariò assentitur, ita etiam necessariò assentitur rationi eius veritatis, si ea ratio evidenter proponatur ut necessariò proponitur.

34 Huic argumento respondent nonnulli, eo quidem probari intellectum, si non sit nimis distractus ad alia obiecta, teneri assentiri per conclusionem obiecto præmissarum; addunt tamen, quia difficilius est in conclusione cognoscere identitatem extremorum simul, & rationem illius, quam solam eam identitatem posse contingere, ut intellectus ex attentione ad alia obiecta, habeat quidem sufficientem virtutem ad assentiendum per conclusionem identitati extremorum secundum se, non autem possit simul as-

sentiri rationi eius identitatis seu obiecto præmissarum. Hæc solutio facile reicitur, Primò, quia nos hic loquimur, quando aliunde non est impedimentum; sicut etiam dicimus, intellectum teneri assentiri conclusioni, stante assensu præmissarum: & tamen etiam tunc posset quis dicere, aliquando non habere intellectum vires, propter attentionem ad alia obiecta, ad efficiendum assensum conclusionis, & consequenter tunc non esse ad illum necessarium. Secundò displicet ea solutio, quia quando intellectus attendit ita sufficienter præmissis, ut valeat elicere assensum conclusionis, vel fortè non potest ad alia attendere, illisve occupari, vel certè tam exigua est differentia illarum duarum conclusionum, ut si habeat virtutem ad inferendum, ergo *Petrus est animal*, etiam habeat ad dicendum, quia hæc duo connectuntur cum vno tertio, præsertim cum id ei per præmissas clarè & evidenter proponatur.

Secundò respondent, argumentum non habere vim in præmissis probabilibus, quia tunc saltem voluntas potest frenare assensum. Sed in hac solutione non respondetur ad rem, quia ego meo argumento non contendo, intellectum teneri assentiri præmissis: sed posito assensu præmissarum, quando assentitur obiecto conclusionis, debere assentiri rationi formali motuæ, hoc est, connexioni cum vno tertio. Ad hoc autem, quid ad rem, præmissas esse probabiles vel evidentes? Fortè voluere dicere, quando illatio est probabilis. Sed neque hoc potest sustineri: tum quia in rectâ figurâ illatio semper est bona; tum quia, sicut tunc probabiliter assentitur quis identitati extremorum inter se, ita etiam debet probabiliter assentiri illis rationi, scilicet identitati probabili cum vno tertio, per præmissas propositiones, neque ad punctum præfens probabilitas vel evidentiæ præmissarum aut conclusionis quidquam conducit.

Secundò, hoc idem ostendi olim; quia actus, quo credo fuisse Abrahamum, quia Deus id revelavit, & quia Deus est verax, est intrinsecè actus Fidei divinæ, vel saltè est assensus supernaturalis, quod vix ab illo negatur. Vnde rursus intuli, non posse illi subesse falsum. Ergo hic actus attingit intrinsecè obiecta præmissarum, scilicet veracitatem & revelationem Dei. Patet evidenter consequentia: quia si eam non attingeret intrinsecè, non niteretur intrinsecè veracitati & revelationi Dei, magis quam actus, quo quis propter dictum humanum eandem Abrahami existentiam crederet; ergo intrinsecè non magis esset actus Fidei divinæ, supernaturalis, & infallibilis, quam ille, quo propter motuum humanum eidem veritati assentiret, quod apertè falsum est. Respondent huic aliqui recēiores, eo ipso quo intellectus per duas præmissas supernaturales sit dispositus ad inferendam conclusionem, ei deberi elevationem ad inferendam supernaturalem conclusionem. Sed contrâ, quia id omnino gratis ab his docetur: rectè enim potest res aliqua naturalis pendere ab aliâ supernaturali. Non enim continuò, si pendeat aliquid à re supernaturali, est etiam intrinsecè & in se supernaturale: memoria enim, quam diabolus habet de gratiâ amisâ, & dolor de eâ amissione, pendet ab ipsâ gratiæ existentia, quæ est supernaturalis, & tamen non propterea

ea memoria & dolor sunt supernaturales: imò peccata possunt per se pendere à re supernaturali, vt v.g. superbia Angeli ex donis acceptis. male ergo ex eo, quòd actus conclusionis pendeat à pramissis supernaturalibus, inferi eius supernaturalitatem, si aliunde dicas per eam conclusionem non attingi intrinsecè obiecta pramissarum. ³⁸ Contrà Secundo, & fortius: quia tripse fateris, assensum conclusionis non pendere ab eis pramissis, à quibus hic & nunc oritur, sed posse esse sine illis; ergo iste idem assensus potuit haberi sine eis pramissis supernaturalibus, v.g. quia multi Historici fide digni eandem Abrahami existentiam testantur: tunc autem ille assensus nullo modo est supernaturalis; ergo neque nunc, quando casualiter oritur à pramissis supernaturalibus, erit ab eis per se pendens, aut supernaturalis.

Diceret fortè aliquis, & difficilius, etiam si per actum conclusionis attingatur obiectum pramissarum, manere eandem difficultatem: ego enim suppono aliunde, per actum naturalem posse etiam attingi obiectum supernaturale; ergo etiam si ille actus conclusionis attingeret (vt iam contendo) obiecta pramissarum, adhuc posset esse actus naturalis: vnde ergo inferitur, hic & nunc cum esse supernaturalem? Vel certè, vnde cumque id inferatur, non penderet ex eo, quòd attingat obiecta pramissarum. Malum ergo est argumentum à me supra tactum. Adhuc tamen respon- ³⁹ deo, disparitatem esse manifestam: nam licet non sufficiat, vt aliquis noster assensus fidei sit supernaturalis, per eum attingi obiectum supernaturale (vt obiectio contendit & conuincit) hoc tamen vt minimum requiritur, non enim de facto nos habemus vniquam assensum supernaturalem fidei propter motiua naturalia. vnde infero, actum intellectus, qui non attingit motiua supernaturale, non esse supernaturalem. Hinc rursus colligo, illum actum conclusionis, quo cognosco Abrahamum fuisse, in sententiâ aduersariorum non esse supernaturalem, quia nullum habet motiua supernaturale intrinsecum. At in meâ sententiâ, eo ipso quòd attingit obiecta pramissarum, quæ sunt motiua supernaturalia, iam ex hac parte est capax supernaturalitatis, etiam si hoc adhuc non sufficiat, sed debeat vterius proportionato modo illud obiectum attingere, quod etiam hic actus habet, eò quòd per eas pramissas hic & nunc proponitur obiectum illud supernaturale sufficienter, & debito modo, vt attingatur per actum conclusionis supernaturalem, quod non potest dici in sententiâ contrariâ. Licet enim propositio per pramissas sit supernaturalis, quia tamen obiectum est purè naturale, non potest terminare actum supernaturalem.

⁴⁰ Adhuc tamen huic solutioni non acquiesco, vrgeoque, eo ipso quòd per actum supernaturalem vel fidei, vel prudentiæ infusæ, sufficienter proponatur voluntati honestas ipsa naturalis, quæ in largitione eleemosynæ reperitur, potest voluntas per actum supernaturalem virtutis infusæ eam eleemosynam amare, etiam si nihil supernaturale ex parte obiecti attingat: ergo similiter, si per pramissas supernaturales proponatur sufficienter obiectum conclusionis, poterit intellectus per conclusionem supernaturalem illi obiecto assentiri, etiam si sit obiectum purè naturale;

ergo adhuc poterit ille assensus conclusionis esse supernaturalis, etiam si non attingat obiecta pramissarum.

Propter hanc replicam, re melius consideratâ, arbitror, argumentum supra à me factum num. 36. non esse omnino efficax, probabile tamen valdè. Nam quidquid sit de doctrinâ in hac obiectione datâ, certum est, multò facilius percipi, illum assensum conclusionis esse supernaturalem, quando attingit intrinsecè ipsammet reuelationem diuinam, sicut eam attingunt pramissæ, quàm quando solum attingit obiectum purè naturale, & nullo modo aliquid supernaturale. Si enim supponimus, pramissas esse supernaturales, connaturale est, vt conclusio habens idem obiectum, sit etiam supernaturalis: at si habeat præcisè aliud obiectum purè naturale, licet illatum ex priori, nulla videtur solida posse assignari ratio pro illius supernaturalitate, etiam si absolute non repugnet aliquis actus eam solum veritatem attingens, & tamen, supernaturalis, vt contendit obiectio.

SUBSECTIO TERTIA.

Alterâ probatio.

PROBATVR ergo Tertiò nostra sententiâ ex ⁴¹ his quæ Sublectione 1. supposui, scilicet, conclusionem esse intrinsecè conclusionem, & aliquid specialiter cognoscere quod per *ta ergo* denotetur: hoc autè nihil aliud potest esse, quàm obiecta ipsa pramissarum, vt per se patet. Confirmatur, Si conclusio nō respicit intrinsecè obiecta pramissarum; ergo intrinsecè attingit suum obiectum præcisè in se & formaliter, estque assensus omnino similis assensui primorum principiorum, illa enim physica dependentia à pramissis, quam aliqui ponunt, si non cognoscitur per assensum conclusionis, non impedit immediatum assensum suo obiecto, & propter se magis, quàm si non penderet, præterquam quòd ostendi supra, eam dependentiam nullam esse. Sed respondebis fortè Primò, illud *ergo*, quod cognoscitur per assensum conclusionis, esse idem ac si diceret, *hinc inferitur Petrum esse animal*; hoc autem non esse cognoscere rursus obiecta pramissarum. Sed contrà, quia eo ipso quòd dicit, *hinc sequitur*, illud *hinc* idem est ac, *ex hac connexion cum vno tertio inferitur, ea esse idem inter se*: hoc autem est formalissimè cognoscere per assensum conclusionis eam connexionem cum tertio, quæ cognita erat per pramissas, vt ego contendo nec amplius à te peto.

Dices Secundo, etiam in nostrâ sententiâ assensum conclusionis non esse essentialiter conclusionem: quia licet attingat obiecta pramissarum intrinsecè, id tamen non sufficit, vt sit intrinsecè conclusio; ad hoc enim requiruntur duæ pramissæ formales, à quibus procedat. Vnde, si maneret ille actus conclusionis sine pramissis, non esset conclusio formalis; ergo etiam noster nemur argumento respondere. Respondeo, in meâ sententiâ assensum conclusionis necessariò esse conclusionem; dicit enim, *hinc sequitur, Petrum esse animal*: hoc autem essentialiter est aliquid inferre, seu concludere; vnde fit, vt nullo modo esse possit, nisi præcesserint pramissæ, propter

per quas dicat, *hinc inferitur*. Quod si per possibile vel impossibile sine illis poneretur, adhuc esset conclusio, quia tunc etiam concluderet, & inferret: nam etiam tunc diceret, *hinc inferitur*, & forte ob eam rationem repugnat illum manere sine præmissis.

43 Ultimo tandem meam sententiam probo, quia intellectus dum discurret, nititur illi principio, *Quæ sunt eadem vni tertio, sunt idem inter se*. in hoc enim consistit tota vis syllogistica, ut alibi ostendi; ergo quando assentitur conclusioni, debet illud principium aliquo modo cognoscere, alias non nitetur: quo modo enim nititur ei quod ignorat, seu de quo non cogitat? Debet ergo assentiri identitati extremorum conclusionis, eo quod sunt idem vni tertio.

Dices Primò, Hoc argumentum nimium probari, scilicet, etiam rusticum facientem ordinarios syllogismos, actu cognoscere illud principium, *Quæ sunt idem vni tertio, &c.* quod aperte repugnat manifestæ experientiæ: nam & in nobis sæpè syllogismos sine eâ cognitione experimur.

44 Respondeo, illud principium posse sumi vel universaliter loquendo; ut sic autem, fateor non esse necessarium actu cognosci in omni syllogismo, & hoc probat aperte obiectio facta: vel posset etiam magis stricte & in particulari sumi, v. g. hec extrema hic & nunc sunt eadem cum homine, & idem sunt idem inter se; & hoc dico necessarium in omni syllogismo cognosci debere. Si enim ea est ratio assentiendi, debet ea proponi intellectui: quomodo enim mouebitur à ratione, seu motui, quod nullo modo cognoscit? Neque potest adduci experientia, quâ oppositum suadeatur: dum enim dicit rusticus *ergo*, seu *hinc sequitur*, ibi cognoscit illud principium ad materiam determinatam, & particularem contractum, ut paulo ante dixi.

45 Dices Secundò, proposita per utramque præmissam identitate illorum extremorum cum vno medio, proponi identitatem eorum inter se, etiam reflexè non proponatur, idè inter se connecti, quia connectuntur cum vno tertio. Sed contra, quia ego non contendo, antequam per conclusionem intellectus assentiat, debere esse aliquod iudicium distinctum, quo ea connexio cognoscatur; sed per ipsum actum conclusionis, quo assentitur illi identitati extremorum, debere assentiri rationi formali motiue ad ipsum assensum, id est, quia sunt idem vni tertio: sicut quando ex bonitate cognita voluntas determinatur ad amandum obiectum, per actum voluntatis attingit ipsam rationem formalem bonitatis, & non solum amat bonum, sed quia bonum, quando directè mouetur ab obiecto, ergo etiam intellectus, quandoquidem directè mouetur ab eâ identitate cum vno tertio, non solum debet cognoscere ea quæ sunt idem inter se, sed etiam rationem ipsam quâ mouetur, scilicet quia sunt eadem isti tertio.

SYBSECTIO QUARTA.

Obiectiones nonnullæ solute.

46 PRIMA sit: Per assensum præmissarum excitatur perfectissimè apprehensio de identitate extremorum inter se, ergo potest illi assentiri

intellectus, etiam si non assentiat motui, scilicet quia identificantur vni tertio. Respondeo, tunc simul excitari apprehensionem de identitate eorum inter se, propter identitatem cum vno tertio, quæ est ratio motiua assentiendi, ut & multi ex aduersariis fatentur: unde necessariò subsequitur iudicium de toto illo obiecto; non enim est liberum intellectui, excitatâ euidenti specie de duobus obiectis; vni assentiri, alteri verò non.

Secunda obiectio: Si assensus conclusionis attingit obiecta præmissarum, ergo habitus generatus ab eâ conclusione, attingit obiecta præmissarum, ac numquam deinceps potero cognoscere obiectum conclusionis, nisi cognoscendo præmissas, quod euidenter est fallum. licet enim Deum v. g. primò non nisi per discursum ex creaturis cognoscere potuerim, non tamen propterea, quoties deinceps Dei recordor, formo iterum cum discursum quem primò habui; ergo assensus conclusionis non tangit obiectum præmissarum.

Obiectio difficilis: sed cui tenentur omnes 47 respondere, etiam aduersarij: sæpè enim contingit, ut vnico actu duo obiecta cognouerimus, & tamen postea recordemur vnus tantum, non verò alterius. Quando enim dico, *Petrus & Paulus sunt mortui*, id dico vno actu copulatio, in omnium sententiâ, qui propterea falsus esset, si vel vnus non fuisset mortuus: sæpè autem contingit, ut postea recorder Petrum mortuum, nihil autem de Paulo mihi occurrat. Idem esset casu, quo vnico actu dicerem, *Petrus potest sentire, quia est animal*, quod à nemine negabitur vno actu fieri posse, & tamen non idè si recorder illum posse sentire, teneor continuò recordari *quia est animal*; & sæpissimè contingit me facere aliquam rem externam propter finem certum determinatum, quo casu vnico actu cognosco me hoc facere propter hunc finem, postea tamen recorder me fecisse illam rem: non est autem modus, ut recorder finis; quomodo ergo 48 habitus aut species relicta ex priori actu, qui vtrumque obiectum indiuisibiliter cognouit, postea non efficit similem actum cognoscentem vtrumque, sed solum vnâ partem eius obiecti? Vides ergo difficultatem esse communem, nec pendere à questione aut sententiâ meâ præsentî. Idè possem vltiorem solutionem ad disputationem de speciebus meritò referuare. Dico tamen nunc breuiter, speciem (quæ sola in meâ sententiâ est habitus intellectualis) etiam si repræsentet ex parte sui indiuisibiliter duo vel tria obiecta, posse tamen postea excitare seu elicere cognitionem de vno, non verò de omnibus aliis. Sic communiter Thomistæ, cum communiori ac probabili sententiâ, ponunt in Angelis species indiuisibiles ex parte sui, extendentes tamen se ad multa obiecta, quæ species, non quia excitentur in ordine ad vnum obiectum, excitantur in ordine ad omnia. Rationem huius à priori in nobis facillè reddo; quia species quæ excitatur ad efficiendum actum, requirit aliquam apprehensionem de suo obiecto, vel conditionem aliam physicam diuersam. Contingit autem, ut licet 49 vnica sit species v. g. de Petri & Ioannis morte, postea nominet mihi aliquis solum Petrum, & tunc recorder eum mortuum; quia verò Ioannes non

non est nominatus, non cogitem de illo quidquam, etiam si eadem sit de utroque species. Ita dico, unica fuit species, quâ cognoui Petrum esse animal, quia & erat homo, & omnis homo est animal: at quia postea dicit quis mihi, Petrum esse animal, & nihil dicit de præmissis, idè excitatur ea indiuisibilis species ad eliciendum hunc actum, *Petrus est animal*. non autem ad dicendum, *quia est homo, & omnis homo est animal*: quòd si ab aliquo eam causalem audirem, certè tunc totum illud cognoscerem. Vnde addo, postea per secundum actum, quo solum dico, *Petrus est animal*, non intendi primam speciem, quæ ad obiectum præmissarum etiam extendebatur, sed produci aliam solum respicientem illam veritatem, *Petrus est animal*: & hinc rursus prouenire aliquando, ut hæc secunda species repetitione horum actuum intendatur, altera verò pereat: & hinc tandem oritur, ut postea possim recordari veritatis huius in conclusione illata, non autem possim, etiam si velim, recordari vnde id probauerim, quod in exemplis supra allatis in omnium sententiâ concedi debet. Et in habitibus voluntatis idem passim contingit, ut qui inceperit amare aliquod obiectum propter vnum determinatum motuum, postea tamen sit facilis ad amandum illud obiectum, etiam independentem ab illo motuo: imò & aliquando propter contrarium. Sic qui affuecit furari, etiam si propter adulterium, adhuc, si castus sit, tentatur ad furandum.

Tertia obiectio: Si assensus conclusionis terminaretur ad obiecta præmissarum, non esset vnde dependeret à præmissis formalibus, quod falsum est. Sequela probatur, quia in tantum potest dependere à præmissis, in quantum ipsæ sunt manifestationes obiecti formalis: sed in nostrâ sententiâ ipsa conclusio est manifestatio obiecti formalis, quia ipsa dicit, connecti extrema cum vno tertio, ergo non eget præmissis formalibus.

51 Respondeo, intellectum paulatim à minoribus ad maiora procedere, & à magis notis ad minus nota: vnde incipit à præmissis seorsum, ut tandem possit obtinere conclusionem, quæ cognoscit totum quod per præmissas fuit cognitum, & aliquid amplius: sicut iudicium pendet ab apprehensione, & amor à cognitione, etiam si ferantur ad idem obiectum. Et in nostrâ sententiâ res est clarior: quia cum assensus conclusionis dicat, *ex hac identitate cum vno tertio*, seu *hinc sequitur* (quod idem esse supra ostendi) necessariò supponit præcognitam per præmissas eam identitatem cum tertio, quod & supra notauit.

Quartò obijciat quis: In conclusione non debere repeti præmissas, ut omnes videntur supponere: at si assensus conclusionis attingeret obiecta præmissarum, repeterentur præmissæ in conclusione; ergo conclusio non attingit ea obiecta. Confirmatur. Numquam quis experitur in se eam repetitionem: quia v. g. in hoc syllogismo, *omnis homo est animal, Petrus est homo, ergo Petrus est animal*, in illo consequenti, *ergo Petrus est animal*, præcisè videtur cognosci Petrum esse animal. neque potest quis experiri, se per eum actum cognouisse, Petrum esse animal, quia omnis homo est animal, & Petrus est homo.

52 Respondeo, in conclusione non repeti exte-

rius præmissas, quâ particula *ergo* proponitur loco repetitionis, in mente verò necessariò dari eam repetitionem, quæ est *ergo* mentale. Ad confirmationem respondeo, negando non esse eam experientiam de repetitione: idem enim est experiri, me assentiri conclusioni propter præmissas, ac experiri eam repetitionem. Imò Substitutione primâ ostendi, nos experientiâ noscere non posse inferre conclusionem, solum dicendo, *Petrus est animal*: sed necessariò debere cognosci à nobis illud *ergo*, quod idem est: at hinc sequitur, illum esse animal. quod inde rursus suadetur: quia si rogeris, cur assentiaris huic veritati, Petrus est animal; respondebis, quia est homo, & omnis homo est animal. Cognoueras ergo id per intellectum, etiam si exterius non habueris eam repetitionem. Imò addo, licet non daretur ea experientia, adhuc non sequi, non esse in intellectu eam repetitionem; quia de actibus intellectus difficilis est experientia: habemus enim ante quodlibet iudicium duas vel tres apprehensiones, aliam subiecti, aliam prædicati, aliam verò totius propositionis; & tamen rogatus quis, an in se experiat eas apprehensiones, fortasse negatiuè respondebit. Ratio est, quia licet actus intellectus sint manifestationes obiectorum, ipsi tamen in se sunt valde difficiles cogniti, respectu nostri intellectus, qui in hac vitâ cognoscit dependere à phantasmatibus. Vnde non mirum, si, licet non daretur experientia de prædictâ repetitione, non propterea à nobis negaretur.

Quintò obijciat: Si, positis præmissis, intellectus eliciat assensum, quo præcisè attingat conclusionis obiectum, non autem præmissarum, actus ille erit conclusio; ergo non est de ratione conclusionis, assentiri obiecto præmissarum. Consequentia est bona. Antecedens probatur, quia ille actus fieret ex præexistenti cognitione; ergo esset conclusio.

Respondeo, in eo casu non posse ex præmissis elici actum, quo non assentiat obiecto præmissarum, quia per præmissas proponuntur intellectui extrema conclusionis vnita cum vno medio clarè & euidenter: vnde non potest intellectus illi non assentiri. Quòd si Deus impediret 54 tertium assensum, attingentem rursus obiecta præmissarum, & eius loco poneret alium, quo præcisè cognosceretur Petrum esse animal; non daretur tunc conclusio, quia eiusmodi actus non fieret ex præmissis: non enim assentiretur obiecto clarè proposito per illas, vnde tunc præmissæ se haberent omnino per accidens respectu illius actus, qui idè non esset conclusio.

Sextò obijciat: Ex falso sequi aliquando verum, ut in hoc syllogismo, *omnis lapis est animal, omnis homo est lapis, ergo omnis homo est animal*, præmissæ sunt falsæ, consequens autem verum, & per consequentiam bonam: sed si per assensum conclusionis attingerentur præmissæ, eo ipso quòd aliqua ex præmissis esset falsa, esset falsa etiam conclusio; ergo per assensum conclusionis verum, deductum ex falsis præmissis, non attingitur obiectum præmissarum; idem ergo erit in aliis conclusionibus. Respondeo, numquam in mente sequi ex falso verum, propter rationem factam in obiectione. vnde commune proloquium, *ex falso sequitur verum*, non potest intelligi

ligi nisi in vocibus externis, seu in externâ argumentatione.

Ultimo obijciat: Electio non terminatur intrinsecè ad bonitatem finis, ergo nec conclusio ad obiectum præmissarum. Falsum. Antecedens, (de quo, dum de Voluntate agetur, dicemus) & consequentia mala: quia etsi voluntas posset præcisè amare bonitatem medij, quamvis tunc proponeretur bonitas finis; non tamen inde liceret inferre, etiam intellectui posse per conclusionem assentiri soli obiecto conclusionis, s6 omisso obiecto præmissarum. Disparitas est clara: nam voluntas, utpote quæ est potentia libera, non amat necessariò omnia quæ ei proponuntur; intellectus verò, quia potentia necessaria, necessariò assentitur obiecto clarè proposito, & cum per præmissas (ut ostensum est, & tu fatearis) clarè proponantur intellectui extrema conclusionis unita cum medio, non potest non illis assentiri propter eam connexionem, licet posset voluntas amare medium, quin intrinsecè amaret finem per illum eundem actum. Alia obiectio de maiori certitudine præmissarum expediatur facile à nobis Disputatione sequenti, Sectione 3.

SECTIO V.

De causalitate præmissarum in conclusionem.

Dvo sub hoc titulo possunt inquiri: Primum est, utrum requiratur coexistentia utriusque præmissæ in instanti conclusionis. Circa quod sit

57 Conclusio affirmatiua, quæ est communis inter omnes, & probatur facile: quia præmissæ concurrunt ad conclusionem vel formaliter, illuminando intellectum, vel efficiendo ipsam conclusionem; sed neutrum potest præstari à præmissis, nisi actu existant, ergo. Probatur Minor, quia sicut lux præcedens modò non potest illuminare formaliter, neque calor præcedens modò calefacere, quia causa formalis & efficiens requirunt existentiam ad causandum; ita similiter nec præmissæ poterunt illuminare intellectum, ut efficiat conclusionem, aut illam simul efficere, nisi actu coexistent; quia præcessisse in instanti antecedenti, est denominatio omnino extrinseca, quæ nihil prorsus iuvat ad cognoscendum formaliter in hoc instanti magis, quàm si actu non extitisset.

58 Aduerte tamen, non requiri necessariò duas præmissas realiter distinctas (ut supra notauimus) si intellectus per vnicum actum cognosceret obiectum utriusque præmissæ, ille actus esset sufficiens ad inferendam conclusionem. Ratio est etiam supra data, quia ideò requiruntur duæ præmissæ, non quia duæ formaliter, sed quia per illas ostenditur duplex connexio medij cum extremis; quòd si hæc duplex connexio per vnicum actum ostendatur, redundant duæ.

Secundo potest inquiri, an assensus præmissarum producant physicè assensum conclusionis, an solum concurrant illuminando intellectum, eumque dirigendo eo modo, quo de Logica dixi Disputat. III. num. 36. in ordine ad alias scien-

tias. In hac difficultate communior & vera sententia est, assensus præmissarum solum concurrere formaliter & illuminatiuè. Probatur ratione factâ in simili de Logica loco citato, quia non sunt multiplicandi influxus sine necessitate; at, ut intellectus illuminetur per præmissas de connexionem extremorum cum medio, nullam habet necessitatè influxus actus physici præmissarum; non est ergo ponendus. Confirmatur à simili. Voluntas per solam propositionem obiecti absq; concursu effectiuo cognitionis determinatur sufficienter ad amandum; ergo etiam intellectus per solam propositionem formalem connexionis extremorum cum medio sine concursu effectiuo illius propositionis, sufficienter determinabitur ad assensum conclusionis.

Dices, Præmissæ substituuntur loco speciei impressæ; sed hæc concurrunt efficienter ad cognitionem, ergo & præmissæ. Respondent nonnulli, negando consequentiam: cuius eam reddunt rationem, quòd species impressa non potest formaliter determinare intellectum ad cognitionem, sæpè enim etiam unita cum intellectu illum non determinat; ergo requiritur in specie impressâ alia determinatio distincta à formali, hæc autem est efficiens; præmissæ verò sufficienter determinant in genere causæ formalis illuminando. quòd vel inde patet, quia (ut dicitur statim) nequeunt esse in intellectu simul, quin inferant conclusionem.

Verùm hæc solutio non satisfacit; quia species impressa non requiritur (ut Disputatione IV. de Anima Sectione 2. fusè ostendam) ad determinandam indifferentiam intellectus; sed ad complendum illum in ratione potentis producere eam expressionem prædicatorum, quæ in cognitione continetur: ergo præter præmissas illuminantes, debet habere aliquod principium quod eam expressionem contineat, vel ipsa præmissæ debebunt concurrere efficienter. Confirmo: Vnde cumque id proueniat, certè intellectus se solo non est adequatè potens efficienter producere cognitionem (si enim hoc haberet, frustra concurreret cum illo species); ergo ad efficiendam conclusionem etiam indigebit concursu speciei, vel alterius suppletis eius vices. At per concursum formalem non suppletur virtus effectiua, ut per se patet; ergo vel debent etiam efficienter præmissæ concurrere, vel non suppleat defectum specierum. Ideò arbitror dicendum, debere etiam tunc concurrere actiuè speciem aliquam impressam conclusionis.

Sed hinc insurgit noua & grauis difficultas: Intellectus tunc non habet eam speciem de conclusione; suppono enim, eam veritatem nunquam antea ab ipso cognitam, sed tunc primò inferri ex eis præmissis; quomodo ergo poterit concurrere species quæ nondum est? Quòd si propterea dicas tunc produci ab ipsis præmissis speciem conclusionis, quæ species actiuè concurrat ad conclusionem; contra insurgam, quia frustra ponitur ea productio, & connaturalis tribuetur influxus ille actiuus ipsis præmissis. Si enim hæc continent speciem impressam, etiam continebunt virtutem actiuam ipsius speciei, & consequenter poterunt per se immediatè tam benè concurrere, quàm ipsa species. Ideò aliter re-

spondeo, probabilius esse, tunc concurrere spe-

ciem utriusque præmissæ; vtrique enim ea species continet virtualiter etiam actum conclusionis. Mouetur, quia actibus intellectus & voluntatis non tribuitur virtus physica productiua ariorum actuum, v. g. cognitio de Petro non potest physicè producere aliam sibi similem cognitionem, etiam si possit producere habitum, & speciem impressam, quæ rursus sint productiue cognitionis. Vnde non bene valet, præmissæ continent species, ergo possunt concurrere sicut & ipsa species: quemadmodum etiam non rectè infertur, præmissam esse productiuam alterius præmissæ sibi similis, eò quòd sit productiua speciei, & hæc rursus alterius præmissæ. Ratio à priori, quia sæpè effectus habet virtutem immediatè producendi aliquid, quæ virtus non est in causâ eius effectus, quod ex differentiâ specificâ propriâ ei conuenit.

Obiicies Secundò, Aristotelem 1. Poster. cap. 1. & 2. & 2. Physices text. 21. vbi docet, conclusionem effici à præmissis. Respondeo, *non effici* non sumi in omni rigore: aliquando enim tribuitur causæ formali, quia hæc licet non efficiat propriè, determinat tamen potentiam ad efficiendum, quâ etiam ratione explicat D. Thomas, si quando cum Aristotele docere videtur, conclusionem effici à præmissis.

SECTIO VI.

An assensus præmissarum necessitent ad assensum conclusionis.

63 **I**N hac difficultate duo includuntur: Primum, an necessitetur intellectus ex assensu præmissarum quoad speciem; ita ut non relinquatur in eo tunc virtus ad efficiendum assensum contrarium. Secundum, an etiam necessitetur quoad exercitium, ita ut non solum non possit elicere contrarium, seu dissentire, verum nec cessare ab assensu conclusionis. Pro quâ difficultate sit

PRIMA CONCLUSIO. Intellectus, positus assensibus præmissarum, necessitatur ad assensum conclusionis saltem quoad speciem, id est non potest elicere assensum contrarium. Hec est communis, & probatur facili: quia intellectus nequit dissentiri vero, & assentiri falso, ut tali euidenter proposito; sed per præmissas proponitur intellectui, ut euidenter verum, obiectum conclusionis, & eius contrarium ut euidenter falsum; ergo stantibus illis præmissis, non habet intellectus potentiam ad negandum obiectum conclusionis, & assentiendum opposito. Maior & consequentia sunt euidentes. Minor autem faciliè probatur, quia per præmissas proponuntur extrema conclusionis vnita cum medio, ergo per illas proponitur intellectui, ut euidenter, connexio ipsorum extremorum inter se, & separatio ut euidenter, falsa (quia quæ sunt eadem vni tertio, necessariò sunt eadem inter se); ergo per præmissas ita proponitur intellectui obiectum conclusionis, ut nequeat illi dissentire, sicut nequit voluntas odio habere obiectum quod illi proponitur bonum præcisè, & nullo modo ut malum: obiectum enim amoris est bonitas, & veritas est obiectum assensus; malitia autem obiectum odij, & falsitas obiectum dissensus. Hæc conclusio lo-

cum habet, non solum quando præmissæ in se sunt euidentes, sed quando, licet falsæ sint, vel solum probabiles in se, intellectui tamen euidentes apparent. Imò etiam si solum probabiles appareant, idem etiam dicendum est, dummodo ex eis sequatur euidenter conclusio, & semel illis assentiatur intellectus; quia non potest intellectus simul assentiri & dissentiri eidem obiecto, etiam si appareat solum probabiliter, quia probabilitas tantum conducit, ut possit assensum suspendere circa præmissas: si autem semel illis assentiatur, repugnat ut, stante eo assensu, simul eliciat dissensum circa illud conclusionis obiectum, quod est idem cum obiecto præmissarum; ergo si semel assentiatur præmissis, vel solum probabilibus, ex quibus tamen euidenter infertur conclusio, non poterit conclusioni dissentire; quia tunc proponitur intellectui euidenter obiectum conclusionis idem cum obiecto præmissarum; eidem autem cognito euidenter ut eidem, non potest simul intellectus assentiri & dissentiri.

SECUNDA CONCLUSIO. Neque quoad exercitium potest intellectus, supposito assensu præmissarum, ex quibus euidenter infertur conclusio, cessare ab assensu conclusionis. Hæc est communissima. Eam tenent D. Thomas, Aristoteles, Caietanus, Scotus, Durandus, Fonseca, & alij apud Conimbricenses in præfati cap. 1. quæst. 4. art. 4. quos & ipsi sequuntur. Eam probò: quia causa necessaria est illa, quæ, positus omnibus requisitis ad operandum, necessariò operatur, etiam quoad exercitium: sed intellectus est causa necessaria, & positus præmissis euidentibus ex quibus euidenter infertur conclusio, habet omnia requisita ad assentiendum conclusioni, ut omnes fatentur; ergo non potest non illi assentiri. Huic argumento possent respondere, qui contrariam tuerent sententiam, vnum ex prærequisitis intellectus ad assentiendum, esse licentiam voluntatis, seu consensum per actum: quo permittat intellectui assentiri, vel saltem per puram omissionem, sicut potentia locomotiva est quidem potentia necessaria, indiget tamen imperio voluntatis ad operandum. Vnde faciliè concedent, intellectum, positus omnibus requisitis ad operandum, non posse non operari; negabunt tamen inde inferri, positus assensibus præmissarum, teneri ad assentiendum, nisi voluntas consentiat; imò si hæc reclamet, intellectus tenebitur cessare ab assensu conclusionis. Nonnulli hanc solutionem impugnant, eò quòd voluntas non possit impedire potentiam necessariam, & habentem omnia prærequisita ad operandum. Sed hæc impugnatio non diruit quod aduersa pars erigit: supponit enim replica, ante imperium voluntatis intellectum esse completum, hoc autem negatur ab aduersariis, & in hoc totam vim solutionis constituunt: dicunt enim, vnum ex prærequisitis esse, ne voluntas impediatur. Ego dico, ratione naturali non posse solutionem hanc solidè rejici: si enim ille dicat, intellectum, sicut pendet ab aliis multis conditionibus physicis ad operandum, ita etiam pendere à licentia voluntatis, quæ in hoc repugnantia? aut quâ ratione naturali contrarium ei ostendetur? Sed adhuc non euadent, possunt enim aliter premi. Primò: nam ipsis, qui ponunt hanc dependentiam intellectus ab eâ conditione, incumbit vel experientia vel ratione eam

eam probare, alioquin exploderetur tamquam gratia conflictata, & dans occasionem, ut quilibet sine ulla ratione ex suo cerebro nouas effingat conditiones quibus intellectum in operatione subiciat: semper enim, qui nouum aliquod prædicatum aut dependentiam vel connexionem ponit, tenetur posituius argumento eam stabilire, nec sufficit, si ostendat contrariam partem non posse etiam argumento posituius impugnari. nam qui negat, non tenetur probare; tenetur autem, qui affirmat: fatisque forte ad negandum est argumentum, id gratis contingi. Vterius iam ad rem nostram: nullum est argumentum, nulla expectantia; quæ probetur, postquam intellectus per præmissas iudicauit, *hæc duo sunt idem vni tertio*, indigere voluntatis consensu, ut dicat, *ergo hæc duo sunt idem inter se*; quod contingit formalissimè in syllogismis: vel clariùs, postquam iudicauit Petrum v.g. & Regem esse idem, & iudicauit Petrum esse mortuum, tunc adhuc indigere licentiâ voluntatis, ut credat Regem esse mortuum, quis hoc credit? Per formam autem bonam syllogismi intellectui ostenditur euidenter, obiectum præmissarum & conclusionis esse idem, & per præmissarum assensum fatetur intellectus, verum esse obiectum illarum; unde ergo tu inferes, illum, ut dicat, *ergo etiam obiectum conclusionis est verum*, debere expectare licentiam voluntatis?

69 Secundò reijcitur ea solutio instantis manifestis ab ipso intellectu desumptis. Si enim proponatur ei obiectum aliquod clarè & euidenter, nequit assensum cohibere, nec voluntas ei dicere potest, *ne assentiaris*. Quod ostenditur exemplo actuum intuitiuorum: si enim visus rectè dispositus sit, & obiectum præsens, non potest voluntas cohibere ne videat colorem, & ne assentiatur illum ibi esse. Numquid, si videam duos homines ambulantes, & aliquis dicat, *Duo ambulant*, potero ego illi non assentiri? certè experientia contrarium manifestè ostendit. Hinc Tertiò ea solutio reijcitur, quia non est maior ratio, cur intellectus debeat esse subiectus voluntati in ordine ad actus euidentes, quam potentia visiva, & alia exteriores; sed hæc non possunt impediri rectè à voluntate, ergo neque intellectus.

Dices, Intellectus est magis coniunctus voluntati, quam potentia exterior, idèò magis obediens. Sed contrà Primò, quia in meâ sententiâ omnes potentia, externæ etiam, sunt identificatæ cum animâ; ergo hæc tam sunt coniunctæ voluntati, quam intellectus. Quod autem externæ pendant ab aliquibus dispositionibus materialibus, quid conducit ad hoc, ut eis dispositionibus positus non possit frenari à voluntate, possit verò intellectus, positus etiam suis dispositionibus spiritualibus, quibus indiget? Contrà Secundò, etiam potentia locomotiva est exterior, & tamen magis obedit quam intellectus, ergo quod sit vel non sit externa, parum conducit ad punctum præsens. Ratio à priori est, quia potentia cognoscitivæ, quæ de facto dantur, rapiuntur necessariò in obiectum euidenter eis propositum. quod S. P. N. Ignatius, in aureâ illa obedientiæ Epistolâ, de intellectu tamquam rem omnino certam supponere videtur, excusans inde Religiosum, qui in re euidenter falsâ suo Superiori dissentit.

Tertiò, eadem veritas suadetur exemplo volun-

tatis, quæ licet sit potentia libera, si tamen semel efficaciter amplectatur aliquem finem, non potest non amplecti medium vnicè necessarium ad finem; quod si hoc non amplectitur, cessat à fine: ergo à fortiori intellectus, qui est potentia necessaria, si semel assentiatur obiecto ex quo euidenter aliquid sequitur, non poterit non assentiri illi quod sequitur. Cum ergo ex eo, quod duo extrema sint eadem vni tertio, necessariò sequatur, imò sit idem ea esse idem inter se, non poterit, si semel assentiatur esse eadem vni tertio, non assentiri esse eadem inter se.

Obiicies Primò, Potest dari habitus facilitans ad assensum conclusionis, ergo ille assensus non est necessarius quoad exercitium, alioquin non posset dari noua facilitas circa illum. Nego primum Antecedens, de quo Disputatione IX. de Animâ, à num. 21. Secundò nego consequentiam: quia etiam si intellectus esset necessitatus, posset dari habitus, non ut magis determinaretur intellectus ad conclusionem, neque ut magis ad eam alliceretur, sed ut minori cum concursu eam eliceret, & in eâ eliciendâ minùs defatigaretur; fatigantur enim potentia etiam in actibus ipsis externis intuitionis, auditionis, &c. licet sint ad illos omnino determinatæ. An autem hinc absolute inferatur, dari habitus in intellectu à speciebus distinctos, dicam loco citato.

Obiicies Secundò, Intellectus est potentia subdita voluntati, ergo potest à voluntate impediri assensus conclusionis, etiam positus præmissis. Confirmatur: idèò requiritur pia affectio in voluntate ad assensum fidei diuinæ, quia potest voluntas impedire eum assensum, ergo etiam poterit impedire assensum conclusionis. Respondeo, intellectum subditi voluntati, quatenus potest voluntas illum impedire ne habeat præmissas, imperando illi attentionem circa aliud obiectum: at, si semel permittat intellectui assensum circa præmissas, non poterit impedire circa conclusionem. Et idem est, quando aliunde aliquod obiectum ei proponitur euidenter, ut in simili diximus de potentia visiva, & de aliis potentiis externis, quarum actus non potest voluntas impedire, si semel potentia sint expeditæ, & sufficienter applicatæ ad operandum: alioquin posset quis, etiam postquam assensus est, librum, quem habet v.g. esse alienum, & omne alienum debere restituere; posset inquam per imperium voluntatis cessare ab assensu ex illis illato, scilicet illum librum debere restituere, & consequenter, non peccaret non restituendo, quia non habet iudicium quo iudicet se teneri illum restituere. quod quàm sit absurdum, nemo non videt. Ad confirmationem de piâ affectione circa assensum fidei, facile respondetur, ipsam piâ affectionem non requiri circa conclusionem, sed circa alteram præmissam obscuram, quâ assentiatur, Deum reuelasse illud mysterium. Cum enim ea veritas non appareat euidenter, sed obscurè, eget intellectus, piâ affectione ut illi assentiatur: ex hoc autem quid inferitur circa assensum conclusionis, qui euidenter inferitur ex præmissis? & sicut, stante euidenti apprehensione de aliquo obiecto, non requiritur pia affectio ad illi assentiendum, ita nec requiritur ad assensum conclusionis euidenter deductum ex præmissis, quibus iam intellectus assensus est. Quod omnino reputo verum, etiam si po-

fitis præmissis posset intellectus cessare ab assensu: tunc enim, licet forte requireretur licentia voluntatis, verum cum illatio esset evidens, non

putarem magnam pietatem ostensuram voluntatem, eam dando licentiam. Quid ergo isti nobis hic piam intrudunt affectionem?

DISPUTATIO DECIMASEXTA.

De Demonstratione.

DEMONSTRATIO est perfectissimus syllogismus, & obiectum attributionis Logicae, iuxta dicta Disputatione II. Ideo de illa oportet aliquantulum longius disputare.

SECTIO I.

Definitio & diuisio Demonstrationis.

DEMONSTRATIO definitur esse Syllogismus, in quo ex præmissis evidentibus recte dispositis sequitur evidenter conclusio. Syllogismus ponitur loco generis, quia in eo conuenit cum sophistico & probabilis, cetera ponuntur loco differentiae. Ad Demonstrationem reducitur syllogismus constans una præmissa evidenti, & alia cetera, etsi obscura, qualis est, quæ cognoscitur per fidem diuinam. Imò etiam licet utraque præmissa sit de fide, si tamen conclusio euidenter inferatur, solet vocari communiter Demonstratio: quia cum hi syllogismi habeant tantam aut maiorem certitudinem, quam demonstrationes naturales, longèque differant à probabilibus, in quibus potest esse error; inde fit, ut communiter ad Demonstrationem reducantur, quod tamen ad modum loquendi spectat.

Demonstratio diuiditur in demonstrationem à priori, seu propter quid, & in demonstrationem quia, seu ut communiter explicatur, à posteriori. Demonstratio à priori est illa, quæ per causam demonstratur effectus: ut cum per existentiam solis ostenditur existentia lucis, quæ est eius effectus. Vbi aduerte, non requiri ad demonstrationem à priori, medium esse veram causam realem; sufficit enim, si saltem sit ratio nostra causa aut ratio illius, ut cum ex intellectu Dei ostenditur eius voluntas, & ex rationalitate ostenditur risibilitas.

² Demonstratio à posteriori est, quando ex effectu vel quasi effectu ostenditur existentia causæ vel quasi causæ; ut si ex luce ostenderem existentiam solis. Aduerte, nonnullos dixisse, Demonstrationem propter quid non esse quamcumque demonstrationem à priori, sed eam quæ fit ex causâ proximâ; eam verò quæ fit ex remotâ, non esse propter quid: ut si per existentiam solis ostenderem existentiam caloris, quia inter solem & calorem mediat lux, quæ est causa caloris, & effectus solis. Sed hæc quæstio est de solo nomine, in quâ placent, qui eam dicunt esse propter quid: quia effectus non solum dicitur existere propter causam proximam, sed etiam propter remotam.

Obserua Primò, multas veritates posse à priori & posteriori simul demonstrari, ut v. g. esse admirabile, demonstratur à priori per rationale,

à posteriori verò per risibile. Alias verò esse veritates, quæ tantum vel à priori vel à posteriori demonstrari possunt: quia cum necessariò sistendum sit in aliquo primo conceptu, ante quem non sit alius; inde fit, illam non posse demonstrari à priori, quia nullam habet causam sui: è contrario verò etiam sistendum sit in aliquo ultimo, post quem non sit alius; inde rursus sequitur, illum non posse demonstrari à posteriori, quia (ut supponimus) nihil habet posterius se.

Obserua Secundò, Demonstrationem à priori & posteriori differre inter se etiam Logice, plus quam differant duæ demonstrationes à priori, alia Physica, alia Metaphysica. Ratio est, quia Logica per se agit de differentiâ inter demonstrationem à priori & posteriori, non verò de differentiâ demonstrationis Physicæ & Metaphysicæ: dat enim regulas in communi, quomodo debeat fieri demonstratio à priori, & in quo differat à demonstratione à posteriori, quod non præstat circa differentiâ demonstrationis Physicæ & Metaphysicæ inter se.

Obiicies Primò contra diuisionem positam: Hæc demonstratio, omnis homo est animal, Petrus est homo, ergo Petrus est animal, non est demonstratio à priori nec posteriori, ergo præcedens diuisio non est adequata. Consequentia est euidentis. Antecedens probatur: quia esse animal, neque est causa hominis, neque effectus; ergo non est à priori, neque à posteriori. Respondeo, illam demonstrationem posse dici à posteriori: homo enim ratione nostrâ est quid posterius animali, id quæ non valet, est animal, ergo est homo; è contra verò benè inferitur, est homo, ergo est animal. Sicut in causis non valet argumentum à causâ ad effectum, valet tamen ab effectu ad causam; idè argumentum ab homine ad animal, quasi à posteriori Logice dicitur. Quod si hoc tibi durum videatur, lege solutionem obiectionis secundæ.

⁴ Obiicies Secundò: Quando definitio demonstratur per definitum, aut è contrario, non demonstratur, neque à priori neque à posteriori; quia nec definitio est causa definiti, neque è contrario, quod verum est etiam ratione nostrâ: tam enim valet consequentia à definitione ad definitum, quam è contrario. Fateor, hoc argumentum convincere, eam diuisionem communem esse diminutam. Vnde, ut illam defendam, per demonstrationem quia, intelligo cum nonnullis, non solum demonstrationem à posteriori, sed omnem aliam quæ non sit à priori, qualis est illa de quâ in obiectione. Ideo supra non dixi, demonstrationem quia esse à posteriori, sed communiter vocari à posteriori. Et hæc solutio potest adhiberi primæ obiectioni, si, quæ ibi traditur, penitus non ariserit.

⁵ Secunda demonstrationis diuisio est in perfectam

Etiam & in perfectissimam. Hæc est, in quâ per definitionem essentiali, ut per medium, demonstratur prima passio essentialis: ut cum per definitionem hominis, scilicet per animal rationale, demonstro de illo, esse admirativum. Perfecta est omnis alia demonstratio, hæc vnâ exceptâ. Quomodo autem eam in communi definimus? Hoc modo: *Perfecta demonstratio est, in quâ ex præmissis eidentibus conclusio eidenter sequitur, in quâ tamen non demonstratur prima passio de essentiali.* Vel breuius: *Est demonstratio, sed non de primâ passione ex essentiali.* Demonstratio ponitur loco generis, alia loco differentie, etiam si sit negatiua, ut sæpe in multis definitionibus contingit.

SECTIO II.

De præcognitis ad Demonstrationem.

PRÆCOGNITA, id est, prius cognita, sunt ea quæ prius cognosci debent ante demonstrationem, de quibus Aristoteles lib. 1. Posteriorum, cap. 1. & 8.

6. Circa quæ Aduerte Primò, tria posse præcognosci ante Demonstrationem: vel *subiectum* de quo aliquid demonstratur, vel id *quod demonstratur*, vel *principia* ex quibus demonstratur.

Aduerte Secundò, circa quamlibet ex his rebus duo posse præcognosci, vel *quod sit*, vel *quid sit*. Præcognoscere *quod sit*, contingit vel præcognoscendo existentiam, vel possibilitatem rei. Prænotio *quid sit* est duplex, vel *quid nominis*, vel *quid rei*. Prænotio *quid nominis*, est prænotio significacionem nominis: *quid rei*, est prænotio quidditatem & essentiali rei.

Aduerte Tertiò, posse esse quæstionem & de præcognitis ante ingressum Demonstrationis, & de præcognitis in progressu ipsius Demonstrationis ante conclusionem ipsam. Quo posito,

PRIMA CONCLUSIO. Ante quamlibet demonstrationem debet prænotari quid sit *subiectum*, id est, quid significet nomen, v. g. homo, & quid sit ipse homo, non quidem omnino perfectè, sed saltem confusè, & in ordine ad accidentia exteriora, v. g. in ordine ad figuram. Probatur Conclusio: nam si ego ignorem significatum nominis, nihil prorsus potero de re significatâ demonstrare. Sume v. g. nomen Græcum *ἄνθρωπος*, quantumvis significet hominem, si ego id ignorem, non potero de illo demonstrare esse possibile; ergo debet prius cognosci ante omnem demonstrationem, saltem *quid nominis*.

7. Dices: Qui propria & internâ indagatione discit, non est sollicitus de nomine; ergo non est necessarium, ante omnem demonstrationem noscere *quid nominis*. Respondeo, me loqui de demonstratione humanâ, in quâ etiam ille, qui apud se solum discurrit, semper ponit aliquod nomen illi rei de quâ discurrit, quo eam notet, vel saltem aliquod aliud signum nomini æquiuale. Quod verò debeat prænotari etiam aliquo modo *quid rei*, patet: nam eo ipso quod prænotatur *quid nominis*, iam prænotatur *quid rei*, saltem in ordine ad aliqua accidentia exteriora; neque enim possum scire, vocem homo significare hominem, nisi aliquam notitiam, saltem confu-

sam, de ipso homine id temporis habeam. Aduerto tamen, hoc non esse proprium Demonstrationis: prærequiritur enim ante definitionem & diuisionem, imò & ante quodlibet iudicium. Quod autem hæc notitia non debeat esse explicata, inde patet, quia in pluribus Demonstrationibus demonstratur ipsa essentiali rei per aliquam passionem; ergo non debet prænotari essentiali ante omnem demonstrationem.

SECUNDA CONCLUSIO. Non semper supponitur de subiecto *quod sit*, id est, quod existat, vel sit possibile. Patet clarè, quia in pluribus demonstrationibus ostenditur vel existentia, vel possibilitas subiecti: ut cum dico, *homo est animal rationale*, sed animal rationale non repugnat existere, ergo neque homo. Verum tamen est, in multis demonstrationibus supponi præcognitam possibilitatem subiecti, & de illo inquiri quale sit.

Sed obijcies: Nostra scientia acquiritur experientia, ergo omnis demonstratio supponit præcognitum subiectum, quantum ad esse existentia. Patet consequentia: quia supponit experientiam de illo, experientia autem debet necessariò esse de re existenti. Respondeo, nostram scientiam ita experientia acquiri, ut tamen ex his quæ experimur ad cognitionem aliorum quæ non sumus experti, deueniamus: habemus enim cognitionem de Deo, de Angelis, de substantiis, quas tamen non experimur; per sensus enim, à quibus oritur experientia, solum agnoscimus accidentia exteriora. Deinde, licet de quacumque re, quam demonstramus, præcesserit necessariò experientia, possumus tamen præscindere ab illâ in aliquibus demonstrationibus: ut cum hominem, quem prius noui existentem, ostendo aliquâ ratione esse possibilem; tunc enim ad eum syllogismum formaliter non præcedit notitia de eius possibilitate, sed illam infero ex præmissis in conclusione.

TERTIA CONCLUSIO. Prædicatum quod in conclusione vnitur cum subiecto, & quod demonstratur, debet prænotari, non solum quoad vocis significacionem, sed etiam quoad *quid rei*, saltem confusè, non tamen est necessu prænotari *quod sit*. Hæc Conclusio habet duas partes: & probatur quoad primam eadem ratione, quâ de subiecto demonstrationis idem ostendimus numero 6. quia non potero affirmare, conuenire alteri id cuius nullam habeo notitiam, ut lumine naturæ notum est. Quoad secundam partem probatur etiam ratione, quâ Conclusione secundâ idem de subiecto ostendimus: in multis enim demonstrationibus ostenditur possibilitas illius prædicati, ergo ea non debet supponi cognita ante quamcumque demonstrationem. Ceterum, sicut de subiecto dixi, non esse necessariam prænotionem perfectam, quia illa acquiritur sæpe per ipsam demonstrationem; ita similiter nunc dico, non requiri notitiam perfectam illius prædicati, quia illa sæpe acquiritur per ipsam demonstrationem.

QUARTA CONCLUSIO. Non est necessarium, ante quamlibet demonstrationem prænotari expresse illa principia communia & vniuersalia, *Quodlibet est vel non est, Nihil potest simul esse & non esse*, & alia similia. Probatur facile: quia immemor illorum, potest quis efficere demonstrationes, quas efficiunt sæpe rustici, quibus numquam

quam venere in mentem illa principia. Fateor, ad hoc ut possit vis demonstrationis perfecte intelligi, & conclusio negata per reductionem probari, necessariam esse notitiam illorum principiorum, ex quorum ignorantia provenit aliquando, ut licet neges ruitio conclusionem evidenter illatam, non tamen possis ab illo redargui, redarguendus a Philosopho habente perfectam notitiam illorum.

Dices: Tota vis demonstrationis consistit in eis principiis, ergo si ignorentur, non poterit fieri ulla demonstratio. Primum respondeo, demonstrationem non inniti eis principiis, sed iis, *Quae sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se.* Secundò dico, etiam hoc principium non necessarium praevidendum ante demonstrationem: sufficit enim, si dum efficit demonstrationem, proponatur in particulari materia, haec duo extrema inter se connexa, quia connectuntur vni tertio; tunc enim illud principium in particulari cognoscitur.

11 **QVINTA CONCLUSIO.** Etiam praerequitur cognitio *quid nominis*, & *quid rei*, de medio demonstrationis, ob eandem rationem, quibus de subiecto & praedicato idem ostendimus Conclusionibus praecedentibus. Quod si Aristoteles non posuit hanc praenotionem medij, forte eam insinuavit tacite in aliis praenotionibus.

SEXTA CONCLUSIO. In ipso fieri demonstrationis, debet praenosci veritas obiectiva praemissarum, id est, debet intellectus illis propositionibus assentiri ut veris, alioquin non poterit illis moveri ad assensum conclusionis. Quae Conclusio adeo est manifesta, ut nullam indigeat probatione.

Rogabis, utrum praedictae praenotiones de subiecto, praedicato, & medio sint acquisitae per discursum, an sine illo. Respondeo, aliquas necessarium debere acquiri sine discursu, illas scilicet quibus vivimus in primo discursu; alias vero aliquando esse acquisitas per alium discursum, ut quando conclusionem vnius syllogismi sumo pro antecedenti ad alium syllogismum; ita tamen, ut necessarium deveniendum sit ad aliquas propositiones primas, ex quibus ortum duxerit ille discursus, quae non per discursum, sed vel experientia, intuitionem, aut explicationem terminorum cognita fuerint.

SECTIO III.

Praemissa demonstrationis debent esse vera, nequeunt tamen esse veriores conclusionem.

12 **SUPPONO** ex Disputatione XIV. num. 1. veritatem esse conformitatem propositionis cum suo obiecto, ita ut obiectum sit a parte rei, sicut per propositionem affirmatur; falsitatem vero consistere in difformitate propositionis cum obiecto. Item ex numero 65. vnam veritatem posse esse aliam perfectiorem & magis necessariam, non tamen formaliter, & in rigore maiorem aliam, quia (ut ibidem dixi) veritas consistit in indivisibili, etiam si in falsitate, una possit esse maior alia. Ex quo sit

PRIMA CONCLUSIO. Praemissa demonstra-

tionis debent esse vera. Haec est communis, & certissima: quia cum tota veritas conclusionis pendeat in perfecto syllogismo ex veritate praemissarum, si aliqua ex illis sit falsa, conclusio erit exposita falsitati, quia ex falso aliquando sequitur falsum. Deinde in nostra sententia ratio est clarior: quia cum conclusio attingat intrinsece obiectum praemissarum, si aliqua ex praemissis esset falsa, conclusio etiam necessario deberet esse falsa, ut Disputatione praecedenti, Sectione 4. ostendi, ubi probavi, in mente numquam ex falso sequi verum.

Secunda ratio est, quia praemissa Demonstratio¹³ tionis debent esse certa & evidentes, repugnat autem evidentia de obiecto falso. Huic rationi non multum fido: si enim divinitus relicta specie de albedine destrueretur albedo, tunc homo certissimus esset de existentia albedinis, & putaret se evidenter eam intueri, & tamen falleretur. Video, a te dici posse, eam non esse evidentiam Metaphysicam, sed Physicam, cui potest subesse falsum. Bene, sed ego iam rogo, unde inferis, in Demonstrationibus istis a posteriori, quae causam ex effectu probamus, aliam requiri evidentiam quam physicam? An quod homo discurrat, vel moveatur maiori quam physica seu experimentalis per sensus intuitionem potest cognosci? Nisi forte animal moveri, dicas non posse absolute demonstrari, quod iam erit quaestio de nomine, contra acceptionem demonstrationis. Ego nunc solum contendo, ex evidentia, quam ordinatè habent nostrae demonstrationes, non inferri necessario, etiam divinitus, eas esse veras: unde rursus concludo, veritatem praemissarum non exigi in eis verbis, *certa & evidentes*, quia ibi non petitur evidentia Metaphysica, cui repugnat falsitas.

Posses forte dicere, in eo casu eas propositiones, seu ea obiecta esse quidem nobis certa & evidenter, non tamen in se. Sed contra, quia evidentia & certitudo non est in ipsis rebus, sed in nostro intellectu.

Respondebis ulterius, tunc me non esse certum aut evidentem de eo obiecto, sed putare me esse certum. Sed contra, quia certitudo est firma adhesio intellectus, quam si quis habeat, etiam ex ignorantia potest verè dici certus; nisi confundas certitudinem cum veritate, & eam dicas etiam desumi per denominationem extrinsecam ab obiecti existentia. tunc autem erit quaestio de nomine circa vocem *certitudo*. Explico hoc manifestè in exemplo supra posito de visione albedinis. Haec visio, quando albedo existit, causat in intellectu actum quemdam siue iudicium, quo certò & evidenter dicit albedinem existere; ablata divinitus albedine, & manentibus speciebus de illa, manent iidem actus ex parte intellectus: ergo si certitudo & evidentia adequatè in illis solis consistebat, etiam tunc manebit ea certitudo & evidentia, & tamen non est obiectum sicut iudicatur; ergo certitudo & evidentia cohaeret cum falsitate. Si verò dicas, tunc eos actus iam verè & realiter non esse certos & evidentes, sed solum apparenter; tunc infero, Ergo certitudo & evidentia non minus quam veritas desumetur inadecuatè ab existentia obiecti, eo modo quo per propositionem iudicatur; cum tamen communiter videatur doceri, certitudinem & eviden-

evidentiam esse adequatè intrinsecas actui. Sed quia, ut dixi, hæc iam erit quæstio de nomine, si certitudinem & evidentiam ab obiecto etiam inadæquatè desumpseris, dic, non posse esse veram certitudinem & evidentiam, nisi ita obiectum existat sicut iudicatur. Si verò certitudinem solum dixeris firmam adhesionem, evidentiam verò claram cognitionem, dic, eis posse subesse falsum aliquando, ut probatum est.

SECUNDA CONCLUSIO. Præmissæ non sunt veriores conclusioni. Hæc patet clarè ex suppositis initio Sectionis: quia si nequit esse una propositio verior aliâ, certum est, non futuras veriores præmissas conclusioni; unde veritas conclusionis nec maior nec minor erit veritate præmissarum, sed omnino æqualis.

16 TERTIA CONCLUSIO. Non oportet ut veritas præmissarum magis necessaria sit veritate conclusionis. Probatur. Illa veritas est magis necessaria, cuius obiectum magis necessariò existit: sed obiectum præmissarum non magis necessariò existit quàm obiectum conclusionis, ergo nec veritas præmissarum est magis necessaria veritate conclusionis. Probatur Minor, quia sola eget probatione: nam obiectum conclusionis non distinguitur ab obiecto præmissarum, ergo non potest unum alio magis necessariò existere. Deinde, quæ sunt eadem vni tertio, tam necessariò sunt eadem inter se, ac cum tertio: sed in conclusione dicitur ea esse idem inter se, in præmissis verò esse eadem vni tertio; ergo tam necessaria est veritas conclusionis quàm præmissarum, ergo hæc non est magis necessaria quàm illa.

17 QUARTA CONCLUSIO. Veritate conclusionis non est perfectior veritas præmissarum, imò potius veritas conclusionis est perfectior veritate præmissarum. Probatur facile in nostrâ sententiâ assente, per assensum conclusionis attingi obiectum præmissarum: quia ille actus est perfectior, qui clariùs & perfectiùs attingit suum obiectum; sed præmissæ solum cognoscunt *Petrum* v. g. & *hominem*, esse idem cum rationali, conclusio autem cognoscit, & esse idem cum rationali, & esse idem inter se; ergo conclusio est perfectior etiam utraque præmissa, non quidem veritate desumptâ ex perfectiori obiecto, quia hoc (ut dixi) est idem respectu præmissarum, & conclusionis, sed desumptâ ex maiori & nobiliori penetratione eiusdem obiecti. In sententiâ autem negante, per assensum conclusionis attingi obiectum præmissarum, dicendum est, necessariò aliquam ex præmissis esse æquè perfectam ac conclusionem, alteram verò præmissam & posse esse perfectiorem & etiam imperfectiorem conclusioni. Prima pars; scilicet, unam ex præmissis debere esse æquè perfectam, probatur: quia cum prædicatum, quod infertur in conclusione, debeat esse cognitum in aliqua ex præmissis, necessariò aliqua ex illis debet esse æquè perfecta ac conclusio. Secunda verò pars, quod altera præmissa possit etiam esse magis perfecta, inde patet: quia cum possit per utramque præmissam cognosci definitio essentialis rei, quin cognoscatur per conclusionem, ut quando definitio assumitur pro medio ad inferendam passionem; tunc quælibet præmissa est perfectior conclusioni. Tandem, quod una præmissa possit esse imperfectior conclusioni, patet: quia potest definitio

essentialis cognosci per conclusionem, quin cognoscatur per utramque præmissam, ut quando ipsa definitio infertur in conclusione; tunc enim non potuit poni ea definitio in utraque præmissa, sed in una. inde fit, ut altera ex præmissis sit imperfectior conclusioni, quæ cognovit per definitionem obiectum, quod non habuit una præmissa; altera verò, quæ eam cognovit, sit æquè perfecta cum conclusioni. Utraque autem præmissa tunc erit perfectior conclusioni, quando, ut paulò antè dixi, in utraque cognoscetur definitio: ut quando assumitur pro medio ad inferendum aliquam passionem, quælibet præmissa erit perfectior conclusioni, quæ tantum cognoscit passionem.

Hæc declarantur exemplis. Si enim faciam 19 hanc demonstrationem, *omnis homo est animal rationale, Petrus est homo, ergo Petrus est animal rationale*: ecce conclusio, quâ dico, *Petrus est animal rationale*, est clarior & perfectior cognitio de Petro, quàm illa quâ in minori de ipso solum dixi, *Petrus est homo*: at non est perfectior & clarior quàm altera præmissa, in quâ dixi, *omnis homo est animal rationale*; est ergo conclusio perfectior una præmissâ, & æqualis alteri quoad claritatem. Dico, quoad claritatem, quia præmissa illa est perfectior quoad univèrsalitatem: extenditur enim ad omnes homines, conclusio verò ad solum Petrum. Si autem è contrario faciam hunc syllogismum, *Omne animal rationale est homo, Petrus est animal rationale, ergo Petrus est homo*, conclusio illata est imperfectior quilibet præmissâ: quia in conclusione solum cognoscitur, *Petrus est homo*, in præmissis verò cognoscitur definitio hominis & Petri. Constat ergo, unam ex præmissis semper esse minirum æqualem conclusioni, alteram verò aliquando posse esse æqualem, imò & perfectiorem, aliquando verò imperfectiorem. Quæ solum sunt intelligenda (ut suprâ notavi) in sententiâ negante, per assensum conclusionis attingi obiectum præmissarum; nam quid in nostrâ dicendum sit, ostendi suprâ.

SECTIO IV.

Conclusio est æqualis utrique præmissæ simul sumptæ, in certitudine.

SUBSECTIO PRIMA.

Quedam suppono.

ADVERTO, certitudinem esse adhesionem 20 intellectus alicui veritati, sine formidine aut dubitatione an aliter se res habeat quàm ab ipso cognoscitur: differtque ab evidentia, quod hæc ultra certitudinem addit etiam claritatem, quæ in eo consistit, quod sit notitia vel intuitiva & quidditativa, vel acquisita ex ratione naturali. Vnde, licet de mysterio Trinitatis habeam summam certitudinem, non tamen de illo habeo evidentiam: quia nec illud intuitivè aut quidditativè cognosco, neque ex ratione naturali illud mihi persuadeo, sed solum ex revelatione divinâ; quam quia non cognovit Aristoteles, ideo omnem certitudinem censuit esse evidentiam, quia certitudo naturalis sine dubio connexa est semper cum evidentia quæ desumitur ex ratione naturali. Certi-

21 Certitudo est triplex, *moralis, physica & Metaphysica*. *Moralis* est illa, quæ habetur ex motu physice quidem fallibilibus, infallibilibus tamen moraliter loquendo, id est, ferè infallibilibus, ut quam ego habeo de existentia v. g. Neapolis, ex dictis tot prudentum & veracium hominum id assensuum, reddentiumque mihi moraliter certum Neapolim esse: licet quia physice non repugnat illis omnes mentiri, ideo physice non fit mihi certa ea existentia, quod infra Sectione vltimâ contra nonnullos fultius ostendam. Certitudo *Physica* est, quæ nititur principiis physicis, quæ ex naturâ rei non possunt aliter se habere: ut v. g. illa, quam ego habeo de cursu Petri quem video: quia verò res aliter se habere potest saltem de potentia absolutâ, quatenus Deus miraculose potest facere ut appareat mihi Petrus currens, cum tamen verè non currat, quod idem potest facere in aliis obiectis; ideo ea certitudo non dicitur *Metaphysica* & summa, sed naturalis seu physica. Denique certitudo *Metaphysica* est, quæ ita proponitur obiectum, ut in ordine ad omnem potentiam non possit aliter esse, ut quam ego habeo de existentia Dei de illis principiis, *Quodlibet est vel non est, Quæ sunt eadem vni tertio, sunt idem inter se*, & aliis similibus, & de omnibus mysteriis reuelatis à Deo, quæ non possunt esse falsa etiam in ordine ad potentiam Dei absolutam. Quæ dixi de hac triplici diuisione certitudinis, dicta etiam puta pro Sectione sequenti de euidentiâ, quæ est certitudo cum claritate, unde solum oportet istis membris addere claritatem, & sic applicantur omnia ad euidentiâ. An autem certitudo & euidentiâ includant in suo conceptu veritatem, dixi à numero 13.

Suppono Secundò, certitudinem posse esse maiorem aut minorem, ut omnes concedunt. Ratio est, quia cum certitudo sit firma adhesio intellectus alicui veritati, & possit vnus firmius alio adherere, vel firmius adherere huic veritati quàm illi (firmius enim adhereo huic veritati, *Deus est vnus*, quàm huic, *Omnis homo est risibilis*) poterit etiam vna certitudo esse maior aliâ. De euidentiâ idem probatur, quia potest vnum obiectum alio clariùs cognosci; clariùs enim & euidentiùs cognosco fumum quem video, quàm ignem, quem existere euidentiâ physicâ cognosco ex ipso fumo.

23 Suppono Tertio, dupliciter posse vnam certitudinem & euidentiâ esse maiorem aliâ. Vel *essentialiter*, quia nimirum ipsa cognitio per suam essentiam adheret magis huic obiecto quàm illi: quâ ratione duo primi gradus cognitionis, alter de mysterio Trinitatis, alter de risibilitate hominis, æquales in intensione sunt, tamen inæquales in certitudine essentiali; quæ inæqualitas in eo consistit, ut si vnum ex illis obiectis esset negandum, priùs negaretur risibilitas hominis, de quâ minorem habeo certitudinem, quàm mysterium Trinitatis, de quo habeo maiorem. Aliter certitudo potest esse maior *gradualiter* seu *intensive*, quia plures gradus certitudinis sunt in vna cognitione quàm in aliâ: & potest contingere, ut maior certitudo essentialiter sit minor gradualiter. Ut si de cursu Petri quem video, habeam intensissimam cognitionem, & de mysterio Trinitatis habeam remissam; hæc erit maior essentialiter, quàm illa; minor tamen intensiue & gradualiter.

liter, ut supponitur. In præfenti non disputo de certitudine intensiue præmissarum & conclusionis, quia hæc potest esse maior vel minor, pro maiori aut minori conatu intellectus, quem potest adhibere aliquando circa præmissas, aliquando verò circa conclusionem, prout voluerit voluntas, vel fuerit dispositus intellectus ad eos actus. Solum ergo est difficultas de certitudine essentiali, in quoniam sit maior, in præmissis, an in conclusione, an in vtraque æqualis.

SYBSECTIO SECVNDA.

Vera sententia.

PRIMA CONCLUSIO. Ad omnem rigorosam demonstrationem requiritur certitudo vtriusque præmissæ. Hæc est communis, quam tenet Scotus, Durandus, Maior, Gregorius, Gabriel, Caietanus, & alij apud P. Valquez 1. Part. disput. 4. sect. 5. & est sententia D. Thomæ 1. 2. quest. 63. art. 3. & de Veritate quest. 14. art. 9. & Aristotelis hic cap. 2. Ratio pro illâ non aliunde petenda est, quàm ex acceptione communi: per hanc enim vocem *demonstratio* intelligunt omnes Philosophi, non quemcumque syllogismum, sed illum qui constat ex præmissis certis & euidentiibus; ideoque communiter dicitur, Theologiam non esse propriè scientiam, quia non nititur principiis euidentiibus, sed obicuriis; & eius syllogismus impropiè tantum dici demonstrationes. Hæc quidem de nomine *conclusio*, sed in secunda aliquid erit de re.

SECVNDA CONCLUSIO. Qualibet præmissa seorsim sumpta, potest esse certior & euidentiior conclusione. Hæc est communis, probaturque ab Aristotele eo axioma, *Propter quod vnumquodque tale, & illud magis*. Atqui ideo intellectus adheret conclusioni, quia adheret præmissis, ergo firmius & certius illis adheret quàm conclusioni. Respondent aliqui, qui absolute negant præmissas esse conclusionem certiores, prædictum axioma solum habere locum in causis finalibus, id est, magis amari finem, quàm media quæ propter finem amantur; non tamen esse verum in causis efficientibus, formalibus & materialibus. neque enim, quia creatura existit propter Deum, ideo Deus est magis creatura; neque quia homo sit propter animam, ideo anima est magis homo; neque quia cathedra sit propter lignum, ideo lignum est magis cathedra: ergo similiter non valebit, conclusioni assentior propter præmissas, ergo magis assentior præmissis. Sed impugno solutionem: quia illud axioma, licet in exempli sallatis non habeat locum, habet tamen illum in causis motiuis: assensus autem præmissarum sunt causæ motiue ad assensum conclusionis, ergo certius illis assentior quàm conclusioni. Quod virge aduersus recentiores hos, qui in hac quam adhibent solutione fatentur, in fine & mediis locum habere illud axioma. Vnde sic argumentor: Ideo in fine habet locum, quia amor finis mouet me ad amorem mediiorum; vnde, per te, magis assentior erga finem quàm erga media: sed etiam assensus præmissarum mouet me ad assensum conclusionis, ergo magis debeo assentiri præmissis quàm conclusioni. Vel da rationem, cur erga finem mouentem

tem sit maior amor quam erga media, non verò maior assensus erga præmissas mouentes, quam erga conclusionem: neque enim sufficit dicere, illud axioma solum habere locum in causâ finali. Possent fortè adhuc respondere, discrimen esse in eo quòd finis distinguitur à mediis, vnde potest terminare maiorem amorem, quam media: obiectum autem conclusionis non distinguitur ab obiecto præmissarum, ideoque non posse terminare minorem certitudinem. Sed hanc solutionem Sectione 2. ostendam nullam prorsus esse. Iam sic eam breuiter impugno: Quia ex eâ sequitur, eò quòd homo & animal rationale non distinguantur, non posse rusticum esse certum, se esse hominem, nisi etiam æquè certus sit se esse animal rationale; imò si sciat, istam esse chartam, eo ipso debet scire definitionem essentialiam illius, quod est aperte falsum. manet ergo axioma illud etiam in præsentem verum. Nihilominus tamen puto, argumentum deductum ex illo axioma non habere in præsentem locum: tum quia inde sequeretur, conclusionem euidenter deductam ex duobus principiis de Fide, non esse de Fide; imò nec assensum quo credo Deum esse unum & vnum, eò quòd Deus id reuelauerit, esse de Fide, quod est hæreticum. Sequelam probò: quia si mortuo credenti magis credo quam obiecto materiali, ergo magis sum certus de mortuo, scilicet de reuelatione diuinâ, quam de mysterio reuelato; ergo mysterium reuelatum non credo per assensum Fidei. Patet euidenter consequentia; quia assensus Fidei diuinæ non patitur magis & minus in certitudine, vnde illa veritas, de qua minus essem certus, non crederetur assensu Fidei, sed ob aliud motiuum; ergo in actibus Fidei non assentior motiuo magis quam conclusioni, seu obiecto materiali; ergo absolute illud principium non habet locum in assensibus intellectus. Si enim iam mihi concedis in vno non esse verum, me magis certum esse de principio propter quod assentior, quam de obiecto materiali, cum tamen verè ibi sit ratio mouens; euidenter infertur, id non esse de conceptu rationis formalis mouentis ad assensum.

19 Nec sufficeret, si respondeas, id impediri in assensibus Fidei, eò quòd quilibet habeat summam certitudinem: hoc, inquam, non sufficit; nam, eo non obstante, verè vnus assensus est motiuum ad alium, ergo ratio motiua non petit eam maiorem certitudinem. si enim illam peteret, ubi illa non posset esse, nec posset esse motiuum eam essentialiter requirens.

Ad replicam autem supra factam ex similitudine finis & mediorum, Respondeo, non ideo finem magis appetitiuè amari quam media, quia vnum ametur propter aliud præcisè (Deus enim amari iustum propter gratiam existentem in ipso, & tamen non propter eam magis amat gratiam quam hominem:); sed quia medium non habet bonitatem dignam tanto amore sicut finis; & propter hunc extrinsecè, tamquam quid conducentis ad finem, amatur medium. At conclusio obiectum habet in se capacitatem terminandi tam certum assensum, sicut præmissarum obiectum: imò (vt dicam in 3. Propositione) ipsi intellectui proponitur vt idem omnino obiectum præmissarum & conclusionis. quid ergo minus, si æquè certò vtrique assentiatur, etiam si

vnus actus procedat ex altero? sicut ex intentione finis procedit gaudium de ipso fine, & tamen non propter eam gaudium minus placet in fine quam ipsa intentio. Relicto ergo illo axioma, tamquam impertinente ad propositum,

Antequam Conclusionem probem, suppono, me non loqui in eâ de assensibus Fidei diuinæ, in quibus (vt paulò post dicam) æquè certa est conclusio ac quælibet præmissa, propter rationem ibi tradendam; sed de actibus naturalibus, in quibus potest esse maior & minor certitudo. Si enim hoc non supponatur, frustra quæritur de conclusione & præmissis: tunc enim nec vnus syllogismus potest esse certior altero, nec vlla præmissa alterâ euidentior; quod tamen aperte falsum est. Hoc ergo posito, facillimè in meis principiis probatur Conclusio. Cum enim per assensum conclusionis attingantur omnes præmissæ, per quamlibet autem præmissam solum attingatur vna veritas; inde est, vt firmius cuilibet præmissæ adhæream quam conclusioni, quia certius & firmius adhæret quis vni veritati soli, quam illi & aliis simul: firmius enim creditur, Petrum currere, quam Petrum & Ioannem & alios currere. Ratio est, quia ad falsitatem huius secundi sufficit, Petrum non currere; & adhuc eo currente, sufficit non currere Ioannem: ad falsitatem verò primi requiritur determinatè, Petrum non currere. Vnde prima veritas habet minorem fallibilitatem, quam secunda quæ habet eandem cum primâ, & aliam nouam. Cum ergo præmissa quælibet seorsim, eò quòd tantum cognoscit vnâ veritatem, habeat minorem fallibilitatem quam conclusio, quæ cognoscit & veritatem illam, & aliam nouam alterius præmissæ, & ipsam propriam conclusionis, ac propter eam plura capita habeat ex quibus possit falli; absolute intellectus hîc & nunc firmius & certius adhæret cuilibet præmissæ, quam conclusioni includenti vtramque præmissam, & aliquid amplius: quis enim dubitet, hîc & nunc facilius posse mihi persuaderi, vel hominem esse animal, vel animal esse sensibile, vel hominem esse sensibile, quam omnia simul? potest enim contingere per locum intrinsecum, vt, licet aliqua ex illis præmissis sit vera, omnes tamen tres propositiones veræ non sint. Ergo firmius quis adhæret cuilibet seorsim, quam illi quæ omnium trium veritatem complectitur. Quòd si semel sit locus inæquali certitudini, tunc maximè ratio à me facta vim suam retinet.

Dicet fortè quis, Primò, hanc rationem nullam esse: nam quando video duos currentes, Petrum v. g. & Paulum, tam certus sum de cursu vtriusque simul, quam de vnus seorsim: ergo non quòd plura obiecta cognoscuntur per actum, eò minor habetur certitudo; tam infallibilis enim est ille actus, quo dico tunc temporis, duo currunt, quam si dixissem, vnus currit. Respondeo, quemlibet actum intuitum distinctum, habere omnem certitudinem physicam, quæ potest esse: vnde fit, vt cum ille cursus, vt duorum est, cognoscatur intuitiue, tam sit certus quam vnus solius. Dixi, distinctum: quia si veniretur ad maiorem numerum currentium, vbi in numerando posset esse aliquod periculum erroris, etiam si exactè numerasset centum, non tamen esset tam certus cucurrisse centum, quam cucurrisse

riffe vnum: quod experiētiā manifestā passim deprehendimus: at in numero, qui quasi oculis percipitur, vt sunt duo vel tres, tanta est certitudo de numero, quā de quolibet seorsim. Nos autem in presenti loquimur de assensu conclusionis, vbi non intuitiue & immediatē ea veritas percipitur, & consequenter non habetur de eo obiecto summa certitudo. Vnde assensus affirmans vnā partem, semper videtur manere minus fallibilis, quā assensus eam partem & aliquid amplius affirmans.

33 Secundo obiicies: Qui scit Petrum esse animal rationale, tam est certus illum simul esse hominem, quā sit certus de qualibet ex his veritatibus seorsim sumptā. Respondeo, si ille supponatur aliunde habens scientiam alterius pramissae, scilicet omnem hominem esse animal rationale, transeat; quia iam tunc habet duas pramissas ex quibus conclusio infertur, & tunc locum habet nostra tertia Conclusio statim ponenda. Quod si ille non habeat scientiam omnem hominem esse animal rationale, tunc falsum est, tam certum illum esse de vtraque veritate, ac de vnā solā. Imo dico, nullo modo esse de vtraque certum, sed tantum de vnā. Quid enim rusticus, sciens se hominem, scit de sua animalitate & rationalitate? Semper ergo est verum, vnā veritatem abstractiue cognitā magis esse per se certā, quā si cum aliis coniungatur.

Non acquiesces fortē, & dices ē contrario, hominem aliquando minus esse certum de vnā veritate solā, quā si illa ponatur cum alterā quae sit ratio illius. Respondeo, id fortē verum esse, quando veritas per se non est nota; tunc enim sine adminiculo alicuius rationis non potest intellectus ei assentiri. Dixi fortē, quia etiam tunc vim habet nostra doctrina: nam hac ipsa ratio, quae assertur ad probandum aliud, sola facilius creditur, quā si ponatur cum suo corollario; praefertim cū ad hoc etiam debeat subintelligi alia propositio, quae nouo indigeat assensu: nam (vt saepe dixi) ex vnā solā propositione nihil infertur. Adhuc vrgebis, qui videt Petrum currentem, tam certus est de motu illius quā de cursu, etiam si illum moueri probetur ex eo quod currat, & quia omne currens mouetur. Nec potest dici, ibi certiores esse Petrum de qualibet pramissā etiam secundum se sumptā, hoc est de cursu ipsius aut de hoc quod omne currens moueatur, quā de conclusione, scilicet, illū moueri. corrui ergo totum tuum argumentum. Respondeo tamen faciliē, etiam si in eo casu videar ego per discursum cognoscere motum Petri, at in rei veritate ipsum motum in se ipso intueor non minus clarē quā cursum. Ideo dico, tunc non esse propriē discursum in mente; clariū enim videtur motus quā cursus. Nam cursus dicit formalissimē motum, & aliquid aliud, id est velocitatem, & perinde est ac si, dum video aliquem nimium bibentem, dicerem, qui nimium 35 bibit, bibit; sed iste nimium bibit, ergo bibit; qui discursus vix habet locum, nisi quando res per species abstractiuas cognoscitur: dum enim intueor nimium bibentem, etiam intueor bibentem, quid ergo tunc necessaria est ea propositio, qui nimium bibit, bibit? Idem omnino est in praesenti, quia currere est vnum verbum significans motum velocem: ego autem loquor de discursu

sibus, vbi veritas aliqua, verē antea ignota, manifestatur per pramissas illatius per consequentiam illius veritatis. Et in eo casu vim habet argumentum à me suprà factum.

Dices tandem Tertio: Non est certior actus Fidei, quo credo Deum esse trinum & vnum, quā actus quo illud mysterium & omnia alia mysteria reuelata simul credo: corrui ergo tota ratio à te assignata. Respondeo, concedendo Antecedens, & negando consequentiam. Ratio est, quia cū quilibet actus Fidei ex motiuo cui innititur, nempe ex veracitate & reuelatione diuinā, habeat summā certitudinem, inde fit, vt nullus possit esse alio certior; nam tam certum est, non posse Deum in pluribus falli, quā non posse in vno: actus verò naturales (de quibus nobis sermo est in hac Sectione) non habent omnimodā certitudinem; vnde non mirum, si possit esse vnus alio certior. Quod si locus sit inaequali certitudini, tunc argumentum à me suprà factum vim suam retinet. & propterea dixi, me in conclusione non loqui de assensu Fidei.

TERTIA CONCLUSIO. Vtraque pramissa non est certior quā sit ipse assensus conclusionis. 36 Hae est iam inter recentiores communis, & euidenter probatur: intellectus cognoscit lumine naturae, & euidētissimē, idem esse, duo aliqua esse idem vni tertio, ac esse idem inter se; ergo non potest esse certior de veritate vnus quā alterius. Patet consequentia, quia vbi non distinguit intellectus vnum & aliud, non potest timere, ne vnum sit & aliud non sit; sed aequē certus debet esse de vtroque, quia scit in re non esse nisi vnum. Confirmo & explico hoc argumentum. Maior certitudo (de qua in praesenti queritur, an sit in pramissis) est appreciatua, quae potest hoc modo declarari, vt si vnum ē duobus esset negandum, prius negaretur illud de quo minorem habeo certitudinem, quā illud de quo maiorem: sed hoc non potest reperiri inter assensum vtriusque pramissae, & conclusionis; ergo tam certo adhæreo conclusioni, quā vtrique pramissae. Probo Minorem primò in hoc syllogismo de Fide, *Deus est summa veritas, sed Deus reuelat 37* *nit se esse summam veritatem, ergo est summa veritas.* Ecce in hoc syllogismo non habeo maiorem certitudinem respectu vtriusque pramissae, quā respectu conclusionis: neque enim dici potest, quod si neganda esset aliqua veritas ex illis, negaretur potius veritas conclusionis, quā veritas vtriusque pramissae; quandoquidem veritas conclusionis est eadem cum veritate pramissarum. Dices tamen, hinc etiam probari contra te, neque quamlibet pramissam esse certior conclusioni, quia in praedicto argumento, illa Maior, *Deus est summa veritas*, non potest esse certior conclusioni, quae dicit etiam Deum esse summam veritatem. Respondeo, conclusionem praedictam non solum dicere Deum esse summam veritatem, sed etiam, Deum id reuelasse. Potest autem contingere, vt contingit in haeretico vel Gentili, vt sit certus de veracitate Dei, quod solum affirmatur per maiorem propositionem; & sit incertus de Minore, scilicet an id Deus reuelauerit, & consequenter sit etiam incertus de conclusione secundum totum quod conclusio dicit. At verò, si certus sit non solum de Maiori, sed etiam de Minori, non potest non eadem

eadem certitudine esse certus de conclusione, quæ nihil aliud cognoscit nisi quod cognoscebat utraque præmissa, scilicet Deum esse summè veracem, quia id reuelauit.

38 Secundò probò illam eandem Minorem, scilicet non posse me ita esse dispositum circa conclusionem & præmissas, ut si aliqua esset neganda, prius negaretur conclusio, quam utraque præmissa: quia cum ex propositione vniuersali infero aliquam particularem, v.g. ex eo quod omnes homines currant, infero aliquem hominem currere, implicat me esse certiorē de illa propositione vniuersali, & de aliâ affirmante aliquem includi in omni, quam de particulari, affirmante aliquem currere in particulari: ex ipsis enim terminis videtur manifestum, quod si sum certus certitudine vt octo, v.g. currere quatuor homines, & in quatuor includi duos, sim etiam certus eadem certitudine, currere duos. Imò maior videtur esse certitudo de cursu duorum hominum hîc & nunc, quam de cursu viginti; quia viginti non possunt currere, nisi currant duo; duo autem possunt currere, quin currant viginti.

39 Dicit quis Primò: Huic conclusioni aduersatur ratio à nobis suprà facta: nam quandoquidem in conclusione plus cognoscitur quam in utraque præmissa, iuxta nostra principia, (cognoscitur enim idemitas extremorum inter se, & cum vno medio, in præmissis verò solum cognoscitur idemitas cum vno medio) ergo conclusio, quæ plus asserit quam ambæ præmissæ, non erit tam certa sicut præmissæ; actus enim quo plura cognoscit, est minus certus, vt suprà docui. Respondeo, illud plus, quod conclusio præ præmissis cognoscit, non esse aliud ab ipsis præmissis; & aliunde ab intellectu ipso cognosci, non esse aliud, ideoque non posse minus esse de illo certum, quam de præmissis. Si autem comparatur obiectum conclusionis cum vnâ solâ præmissâ, iam est aliquid distinctum propter alteram præmissam, quam includit: sicque potest esse minus certus de conclusione, quam de vnâ præmissâ, non tamen quam de utraque. Dices, Potest intellectus dubitare, an etiam si duo sint eadem vni tertio, sint idem inter se; nam in diuinis contingit, vt duo sint eadem vni tertio, non tamen propterea idem inter se: ergo adhuc post utrumque assensum præmissarum, manet noua difficultas intellectui vincenda, ratione cuius poterit minorem habere certitudinem de idemitate extremorum inter se quæ in conclusione infertur, quam habent de idemitate cum vno tertio, quæ per utramque præmissam cognoscitur. Respondeo, intellectum tam esse certum in creatis, imò & in diuinis, excepto mysterio Trinitatis, locum habere illud principium, quàm possit esse certus de veritate præmissarum; ideoque ex hac parte non retardari à certitudine conclusionis. Quod si de hoc principio dubius esset, tunc non solum conclusio esset minus certa, sed nullo modo esset certa, sed dubia, cuius contrarium hîc supponimus; pro præsentis enim Disputatione iam supponitur esse certitudo omnimoda de bonitate illationis, aliàs nulla esset quæstio; eâ autem suppositâ, locum habet noster totus discursus proximè factus.

SUBSECTIO TERTIA.

Examinatur quedam opinio.

Non defuit qui planè in extremam declinauerit viam, circa certitudinem conclusionis & præmissarum: P. enim Tannerus 3. part. dist. 2. quæst. 3. dub. 2. agens de obiecto seu ratione formali sub quâ Theologiæ doctrinam quandam vniuersalem tradidit, eâ quâ non pauca postea circa Fidem deducit. Ea autem est, intellectum eius esse genij circa conclusionis assensum, vt quando per alteram ex præmissis certò & infallibiliter ipsi innoscitur, conclusionem inniti certion cui-dam & firmiori fundamento, quàm sit ille idem assensus prior per quem id innoscitur, relicto hoc assensu priori, fortius adhæreat conclusioni propter illud aliud fundamentum certius cui conclusio innitur; vnde semper intellectus assentitur tam certò conclusioni, quàm assentitur certissimæ præmissæ. Quam doctrinam dicit à P. Gregorio de Valentia expressè tradi Tom. 3. disp. 5. quæst. 1. punct. 2. Ratione verò id suadet Tannerus, quia intellectus omnem eam certitudinem & perfectionem possibilem consecratur, quam habere potest ex præmissis. Confirmat exemplo Samaritanorum, qui visis signis à Christo factis, dicebāt Samaritanæ, *Iam non propter tuam loquelam credimus, ipsi enim audimus, & scimus*, &c. Ita etiam discipulus, audiens Magistrum suum explicantem demonstrationes Euclidis, non eis assentitur propter Magistri dictum, sed propter earum propriam rationem. Addit, quando vna præmissa est solum probabilis, non sufficere vt assentiat euidenter conclusioni propter alteram præmissam euidenter; debet enim ei constare euidenter, obiectum illud conclusionis includi in præmissâ euidentiore. Infra verò quæst. 5. dub. 3. & 4. docet, eam euidenciam minoris non necessario debere esse Metaphysicam aut naturalem, sed sufficere si sit moralis, qualis est de eo quod Cicero fuerit, & quod sit de facto ciuitas Neapolitana.

Hinc infertibi, omnes conclusiones seu obiecta conclusionum Theologicarum, quæ nituntur vnâ præmissâ de Fide & alterâ naturali euidenti etiam solum moraliter, esse verè de Fide, vt, *Christus est risibilis, Christus habuit potentiam imaginariam*. Mihi hæc doctrina non potest vera apparere. Et quod ad P. Valentiam attinet, apertè est in contrariâ sententiâ: eo enim loco in responsione ad 3. expressè docet, etiam si Minor sit euidens, vt v.g. *homo est risibilis*, conclusionem inde illatam, *ergo Christus est risibilis*, non posse vllò modo Fide diuinâ credi: solum autem id admittit, quando propositio de Fide est vniuersalis: quia tunc in eâ includitur particularis, vt v.g. *omnis homo baptizatus valde habet characterem*, eo ipso, inquit, quod ego sim certus euidenter de Baptismo alterius, possum Fide credere illum habere characterem; quod non docet de aliis propositionibus æqualibus. Licet enim sit reuelatum, S. Ioannem fuisse hominem, non propterea *ergo est risibilis*; quia risibile non est quid particulare illius de Fide, sed æquale æquali. Quam doctrinam etiam defendit eodem modo P. Koninek de Fide, Suarez, & alij recentiores: & in mate-

riâ Fidei, eo ipso quod conclusio nitatur vnâ de Fide, & alterâ euidenti, eam esse de Fide docetur à nonnullis ab ipso ibi citatis. At vniuersaliter loquendo in omni syllogismo in aliis materiis euidentiis posse conclusionem seu obiectum conclusionis (si nō habeatur aliunde aliud argumentum) esse certius nobis quàm sit qualibet præmissa, non scio ab vilo doctum nisi à Tannero. Imò (vt paulò antè vidimus) est valdè difficile explicare, quomodo non sint ambæ præmissæ certiores quàm sit conclusionis assensus. Sed cuiuscumque ea sententia sit, efficaciter reicitur. Ne autem ab hoc exemplo Fidei longius diuelamur, & ad illud iterum redeundum sit, Aduerto, quidquid in hac materiâ Fidei contingat, non posse vilo modo inde deduci argumentum ad alios syllogismos in materiis naturalibus. Nam in primis, punctum hoc de resolutione Fidei, & quod possit assensus noster circa mysteria esse certior quàm circa motiua seu propositionem Ecclesiæ; item quod hæc propositio non se habeat vt ratio formalis inquam Fides vltimò resoluitur, sed purè vt conditio: difficultas, inquam, hæc est inter Theologicas è maximis, audiuique non semel doctissimos & ingeniosissimos viros aientes, eam planè sibi imperceptibilem videri. Iam ergo, quomodo ex tam obscurâ questione trahetur instantia ad aliam questionem claram de discursibus naturalibus? nisi vt res claras per obscuras confundamus, cum (vt sæpè dixi) debeamus è contrario semper obscuras per claras explicare. In aliis discursibus cessant omnes rationes, quæ in Fide ad eas tenebras nos pellunt, cur ergo non manebimus in luce?

Secundò, in Fide reducitur ea certitudo & adhesio intellectus ad piâ affectionem voluntatis, quæ ad credendum requiritur, & quæ imperat intellectui adherere firmiter obiecto, alioquin eo imperio cessante, certè non firmius adhereret intellectus mysterio quàm motiuo, vt fusè tradidi in materiâ de Fide, estque inter omnes commune. Imò ego ibi dixi, fortè certitudine adhesiua non firmius intellectum iungi mysterio, quàm motiuis in communi, cum sit dispositus negare mysterium, si constet motiua omnia fuisse falsa; non enim potest credere sine motiuis. Sed quidquid de hoc sit, certè in aliis discursibus naturalibus per euidenter consequentiam, nihil est de piâ affectione, nec de certitudine à voluntate imperatâ: quomodo ergo poterit intellectus à seipso determinari ad iudicandum certius, quàm sint motiua quæ illum determinant, etiamsi non se habeant nisi per modum conditionis? quia, vt alibi dixi, tam facit contingentem effectum contingentia conditionis, si est essentialiter requisita, quàm contingentia ipsius causa, vt ex terminis est notum.

Iam nunc Tertio addo, ipso exemplo Fidei intentum meum ostendi: nam quia propositio Ecclesiæ postea in assensu non se habet vt motiuum, idè licet propositio mihi sit clara, & illa habeat connexionem cum reuelatione, assensus tamen ille, quia non habet aliud obiectum formale nisi ipsammet reuelationem in se obscuram, est etiam obscurus; etiamsi, vt dixi, ex imperio voluntatis sit certus, ergo, si intellectus non assensit obiecto conclusionis propter ipsam præmissam, etiamsi hæc in se videatur, assensus ta-

men erit obscurus, quia ille nititur obiecto conclusionis non vilo adæquate, licet homo determinetur à conditione visâ, sicut in propositione Ecclesiæ. Quis autem dixit vniquam, in scientiis assensum conclusionis, ex duabus præmissis euidentiis euidenter illatum, esse obscurum?

Respondetis fortè, negando consequentiam, quia hæc ea propositio Minor habet necessariam connexionem cum obiecto conclusionis, idè non causat obscuritatem, sicuti eam causat propositio Ecclesiæ. Sed contrâ, quia si ea connexio non est motiui formale assensus, semper hic relinquetur obscurus, licet conditio sit euidens: sicut licet propositio Ecclesiæ euidenter videatur, & illa habeat connexionem aliquam cum reuelatione, relinquit assensum circa reuelationem obscurum, quia in eo non intrat claritas propositionis, vt expresse ipsemet Tannerus vniuersaliter docet supra n. 7.

Secundò-principaliter impugno prædictam doctrinam: nam in eâ videtur peti manifestum principium, dicitur enim semper, intellectum, relicta præmissâ minùs certâ, adherere conclusioni propter certiores, quia semper adheret quàm certò potest. Ecce in hac ratione, quæ est tota substantia sententiæ, supponitur quod deberet probari, & in quo est tota difficultas, scilicet, intellectum posse ex vi vnius solius præmissæ adherere conclusioni, quod ab omnibus meritò negatur. Et hoc ipsum repetitur in omnibus aliis rationibus, in quibus dicitur, semper intellectum adherere quàm certò potest: quod quidem verissimum est, debuisset tamen probari posse ex vi vnius præmissæ certius adherere, quod non fit nec potest, vt iam ostendo.

Quia tota vis syllogistica nititur in connexionem duorum extremorum cum vno medio, vt inde inferatur connexio eorum inter se, quomodo ergo potest fieri, aut concipi, hominem solum ex vi connexionis eorum cum vno medio, esse certum de connexionem eorum inter se, & tamen certiorum esse de connexionem inter se, quàm de connexionem cum medio? Nec sufficit, quod intellectus habeat eam maiorem certitudinem de connexionem vnius extremi cum medio: nam hæc connexio non sufficit, vt inter se duo extrema connectantur, nisi alterum extremum cum eo medio etiam connectatur. Explico hoc palpabili exemplo: pono, affinitatem Petri & Ioannis inter se pendere assentialiter à consanguinitate vtriusque cum Antonio, & aliunde eam non posse esse, repugnat in terminis, me esse certiorum de eâ affinitate inter se, quàm sum certus de consanguinitate Petri cum Antonio, etiamsi de consanguinitate Ioannis cum eodem Antonio summe certus sim. Quod si hoc exemplum non satis declarat, ecce aliud clarius: repugnat, duos asseres magis inter se esse connexos & inseparabiles, quàm sit connexus quilibet clauis vtrumque asserem connectenti, quàm enim faciliè ab vno clauis separatur (quamuis ab altero non possit) tam faciliè etiam asseres inter se. Nec maior hac in re probatio desiderari potest.

Ab absurdo autem idem confirmatur: quia sequeretur, me de facto esse certiorum, Ciceronem v.g. fuisse animal rationale, quàm sum certus, eum fuisse hominem, quod est planè absurdum. Vel si hoc non videtur absurdum (quod

vix persuadeo mihi non videndum) dic me esse certiorē, eum fuisse conceptum in peccato originali, quā eum esse hominem. Sequelam autem evidentissime probō: nam in hoc syllogismo, *omnis homo est animal rationale, Cicero fuit homo, ergo Cicero fuit animal rationale*, Maior est multo certior quā Minor, quia illa est certa etiam Metaphysicē, hæc verō solum moraliter; ergo conclusioni deductæ certius assentitur quā Minor, assentitur enim iuxta certitudinē Maioris; ergo certius assentitur eum fuisse animal rationale, quā fuisse hominem. Idem dico de peccato originali: sit enim hic syllogismus, *omnis homo concipitur in originali, sed Cicero est homo, ergo fuit conceptus in originali*. Ecce conclusio seu assensus circa consequens, seu veritas consequentis (ne forte dicas eam vt conclusionem non esse certiorē) sequitur certitudinē Maioris, quæ est de Fide. Imò ipsa conclusio est de Fide in sententiā Tanneri, ergo est de Fide, eum conceptum in originali; & tamen non est tam certum eum fuisse hominem conceptum, natum, &c. quod planè est absurdissimum.

Nec potest hic responderi, dicendo, illam Minorem non esse sufficientem, vt sit conditio ad eum maiorem assensum: nam expressè ipsemet Tannerus contrarium docet, aiens, non requiri ad hoc propositionem evidentem Metaphysicē, sed sufficere moraliter evidentem, & in hoc de existentia Ciceronis ponit exemplum. Alia absurda similia possent inferri, sed hæc sufficiant.

Tertio reicio eam sententiam, quia videtur ex eā manifestè sequi, etiam si vna præmissa sit tantum probabilis, adhuc futurum assensum conclusionis evidentem, quod est absurdum. Negat Tannerus sequelam, quia dicit, requiri evidentiam saltem moralem, quā constet certò, illud obiectum includi in Maiore, alioquin non posse intellectum assentiri ei conclusioni certitudine summā præmissæ. Verum hæc responsio gratis datur, & sine consequentiā vllā in doctrinā. Quod sic ostendo evidentem, & pono vnam præmissam esse certam vt octo, alteram etiam esse evidentem & certam, solum tamen vt quatuor. In hoc casu fatetur Tannerus, me posse assentiri conclusioni certitudine vt octo, quia vna præmissa est certa vt octo, etiam si de continentia eius conclusionis in eā præmissa non mihi constet nisi vt quatuor. Inde arguo manifestè, ergo si habeo vnam præmissam evidentem, potero conclusioni assentiri evidenter, etiam si de inclusione conclusionis in eā præmissa non mihi constet evidenter per alteram, sed solum probabiliter. Patet hæc vltima consequentia: quia si assentior certitudine vt octo, licet de inclusione non sim certus vt octo, ita potero assentiri certò, licet de inclusione non sim certus: sicut enim carentia certitudinis vt octo circa inclusionem non impedit certitudinem vt octo in conclusione, ita carentia certitudinis vt vnum de eā inclusione non impedit certitudinem vt vnum respectu conclusionis; sicut enim se habet carentia vt octo ad octo, ita carentia vnus ad vnum. Nec video quomodo hic, nisi petendo principium, dari possit disparitas.

Quarto & vltimò ratione à priori eam sententiam reicio: nam assensus conclusionis cognoscit non solum obiectum Maioris, sed ip-

summet obiectum Minoris; vtrumque enim extremum infertur in conclusione, nec magis repetitur extremitas Maioris quā Minoris, aut è contrario, v.g. in hoc syllogismo, *omne animal rationale est homo, omnis homo constat animā & corpore unitis vnione distinctā, ergo omne animal rationale constat animā & corpore unitis vnione distinctā*, quæ conclusio ex terminis apparet non certior, quā sit ea Minor, quidquid sit de summā certitudine Maioris. In hac ergo ex Maiori accipitur pro conclusione, *omne animal rationale*, ex Minori accipitur, *constat animā & corpore unitis inter se vnione distinctā*. Quomodo ergo, cum hoc ipsum simul cum *omne animal* cognoscatur in conclusione, potest certius illud *constat animā & corpore* cognosci, quā fuerat per Minorem cognitum, cum illud non cognoscatur ex vi Maioris, aliunde autem non sit, vnde ea maior certitudo possit provenire, nam Minor non facit se certiorē quā antea fuerit? Constat ergo, non posse conclusionem esse certiorē, quā sit assensus cuiuslibet præmissæ. Et hoc argumento Deo dante ostendam, non posse esse de Fide consequens Theologicum, quia ea Minor cum attingatur in eo consequenti, non potest relinquare consequens certius quā ipsa sit. Vnde, quia propositio seu motiva Fidei non sunt tam certa, non possunt in omnium sententiā, etiam Tanneri, attingi per actum Fidei; quam doctrinam omnino destruit eius principium hucusque impugnatum.

Confirmationes suprà allatæ à Tannero non vrgent: nam aliud est, quando homo habet duo argumenta diuersa, vnum alio fortius, circa idem obiectum, vt Samaritani circa Christum; tunc nullus negat, hominem per vnum fortius adherere quā per alterum. hic autem non est sermo de duobus argumentis, sed de duabus præmissis quæ vnicum faciunt argumentum, & inter se vna omnino pendens ab aliā, vt dictum est. Eodem modo responderetur ad secundam de discipulo audiente demonstrationes Euclidis: ibi enim sunt duo argumenta pro conclusione, vnum auctoritas Magistri, aliud ipsamet præmissa quæ in demonstratione ponuntur, quæ proculdubio possunt causare maiorem certitudinem, quā dictum Professoris. Sed hinc nihil ad punctum præsens. Quæ circa conclusionem aut consequens Theologicum hinc infert P. Tannerus, scilicet, illud esse de Fide, ex proposito impugnauit in materiā de Fide, & Deo dante Disputatione Proæmiali Theologiæ fusiùs reijciam.

SECTIO V.

Quid de euidentiā præmissarum & conclusionis.

VIDEO, in hac quæstione communiter eodem modo de qualibet præmissa seorsim ac de vtraque simul discursi, & de euidentiā idem etiam dici quod de certitudine. Ego autem, sicut Sectione præcedenti diuersam rationem esse ostendi de vnā ac de vtraque præmissa simul, ita in hac curabo probare, philosophandum nobis aliter esse de euidentiā, quā de certitudine, nisi quæstio fiat de nomine. Pro quo suppono, 41
euidentiā eò esse maiorem, quò magis accedit

ad cognitionem intuitivam: dicitur enim evidētia quasi à videndo, seu intuendo. Vnde infero, propositionem illam quæ per se nota est, esse evidētiorem illâ quæ non in se sed in aliò, & per discursum infertur. Quod confirmo evidēter in ipsis rebus de Fide: licet enim assensus deductus ex duabus de Fide, sit de Fide, & consequenter (vt dixi) sit tam certus quàm ipsæ præmissæ; negari tamen à nemine potest, clariùs constare, esse de Fide quæ expressè sunt definita, quàm quæ ex definitis etiam per consequentiam evidētem deducuntur; & consequenter, minorem esse locum ad dubitandum, an sit de Fide id, quod expressè definitum est, quàm quod deducitur ex definitis. licet, postquam ego iudicem esse de Fide, æquali certitudine illi adhæream, ac præmissis. Ita licet sim æquè certus Deum existere, ac existere creaturam ex quâ Dei existentiam probo; quis tamen negabit me clariùs cognoscere existentiam creaturæ quàm video, quàm existentiam ipsius Dei quàm inde deduco? Ego puto, nullum dicturum, nos tam clarè in hac vitâ cognoscere Deum, ac cognoscimus albedinem quàm intuemur, & ex quâ probamus Dei existentiam. Quod si non tam clarè, nec etiam tam evidēter: nam evidētia dicit claritatem; nec aliud ego iam contendo. Idem est, quando ex fumo cognito infero ibi esse ignem: sum enim æquè certus de utroque supposito, quod sciam, naturaliter non posse fumum esse sine igne: & tamen non tam clarè noscō ignem, quàm fumū, & consequenter nec tam evidēter. Dixi suprà, nisi faciamus quæstionem de nomine circa explicationem vocis *evidētia*: ego enim evidētiā voco claritatem cognitionis. quod si tu solum evidētiā dicas cognitionem certam ex principiis naturalibus, siue ea clarè noscantur siue non, iam abuteris nomine evidētiæ: sic autem tibi libenter concedam, non esse evidētiorem assensum præmissarum, conclusionis assensu.

Sed dices, Deus etsi creaturam non cognoscat immediatè, sed in seipso vt in medio, prout multi Theologi defendunt, adhuc tam evidēter cognoscat creaturas quàm seipsum, quem immediatè cognoscit, & in quo eas cognoscit; ergo ratio à te facta de minori evidētiâ conclusionis, propterea quod mediatè cognoscatur, nulla est.

43 Respondeo, in Deo disparē esse rationem: ipse enim propter infinitam perfectionem suæ scientiæ, habet æqualem certitudinem & claritatem de obiectis omnibus, quod non contingit in nobis; habemus enim sæpè de vno maiorem certitudinem & evidētiā, quàm de alio, saltem inter obiecta disparata: posita autem in nobis eā capacitate minoris vel maioris evidētiæ, locum habet ratio à me facta. Secundò respondeo, à me non admitti illam sententiam, quæ in obiectione supponitur. quid autem adversarij debeant dicere, ipsi viderint. Tertio addo, in eā etiam sententiā Deum, etiam si tam distinctè & quidditatiùs creaturas cognoscat quàm se ipsum, & in hoc sensu soleat dici tam evidēter; certè negari non posse quin non tam immediatè illas, vt obiectum materiale suæ omnipotentiae, quàm omnipotentiam ipsam, quæ immediatus terminus est, cognoscat. Addo Quartò, in Deo fieri eam cognitionem vnico actu, in nobis verò duobus

distinctis, quorum vnus ex altero prodit, idèd non accipere secundum tantam claritatē, quantam primum à quo derivatur, etiam si in Deo, vbi non est distinctio, non sit locus inæquali claritati. Verùm hæc vltima solutio patitur replicam, eò quod etiā vnicus actus, si respiciat diuersa obiecta, potest esse clarior respectu vnus, quàm respectu alterius, idèd magis fido prioribus.

Obiicies secundo-principaliter, Obiectum conclusionis, & præmissarum est idem, ergo non possum evidētiùs vni assentiri quàm alteri. Hoc argumentum eodem modo probat de certitudine, non posse me de vllâ præmissa esse certiorē, quàm de conclusione; idèd illud huc reieci, vt vnâ vice illud examinarem. Sequela ergo illius probatur, quia de eodem obiecto non possum simul duo contradictoria verificari, scilicet me esse certum de illo vt octo, & non esse certū vt octo; esse me certiorē de illo, quàm de illo eodem; quæ in terminis repugnant, sicut repugnat, me Deum magis amare quàm Deum. Hoc argumentum & mihi olim placuit, sed postquam me reflexissem, valde debile illud deprehendi, & meis principiis, aliorumque qui eo vtuntur, contrarium. Sicut enim agens de præcisionibus obiectiui dixi, etiam si Petrum esse rationalem, & esse animal, idem omnino sit ex parte obiecti, possum tamen habere illam cognitionem, quâ dico *illum esse animal*, & nullo modo habere eam quâ affirmo *esse rationalem*. Ita nunc dico, à fortiori posse, non esse certum illum esse animal, per aliam verò cognitionem esse minùs certū vtrum sit rationalis. Et pono exemplum, quod negari à nemine potest: quandocumque dubito verbi gratiâ, quæ sit definitio hominis vel lupi, quod passim contingit, sum certus illum esse hominem vel lupum, non sum autem certus, an sit animal rationale vel animal vlulabile, vel quæ eius definitio: si ergo possum scire definitum, & ignorare definitionē, etiam si idem sit, quantò magis poterō esse certus de definito & simul de definitione, non tamen in eo gradu quo de definito? ergo ex hac parte rectè possum esse certior & evidētiior de præmissis, quàm de conclusione, licet vtrumque obiectum idem prius sit.

Pro solutione ergo dico, certitudinem & evidētiā non esse in obiecto, sed in actu ipso, vnde sicut non repugnat vllō modo, me simul & semel habere de eodem obiecto duas cognitiones, vnā aliā meliorem; ita nec repugnat, me habere vnā aliā certiorē & evidētiorem, & per vnā idem obiectum certius evidētiùsque denominari cognitum, quàm per alteram, sicut per vnā denominatur clariùs & melius cognitum, quàm per alteram. Non enim fit tunc comparatio respectu eiusdem omnino, sed respectu diuersarum cognitionum. Sum ergo certus illud obiectum esse animal, seu sum certus illud obiectum esse, sicut explicatur per illum actum, quo dico, illud esse animal: non tamen sum ita certus illud obiectum esse, sicut explicatur per alterum actum, quo dico illud esse sensitivum. Quæ in hoc repugnantia: certè nulla, non ergo ex idētitate obiecti colligitur æqualis evidētia & certitudo circa conclusionem ac circa præmissas.

Dico, ex idētitate obiecti conclusionis & præmissarum in se, quia ex idētitate vtriusque à me cognita, id est, si cognoscam idem esse obiectum præ-

præmissarum & conclusionis; tunc necessariò debeo esse tam certus de vno ac de altero; quia habeo summam certitudinem, ea quæ sunt idem inter se, non posse non æquè necessariò esse vel existentia vel possibilia. Et in hoc sensu habet locum argumentum præcedens quoad certitudinem, non autem quoad euidentiā: hæc enim (vt dixi) prouenit non solum ex eo, quòd res aliter non possit se habere, vt prouenit certitudo, sed ex eo quòd quasi videam obiectum: connexio autem inter ea obiecta benè conducit ad hoc vt vnum non possit aliter se habere quàm aliud, & consequenter ad hoc, vt de vno non possim magis quàm de alio dubitare; non verò conducit ad hoc vt æquè clarè & immediatè proponatur mihi ac aliud, vt in exemplo fumi & ignis, creaturarum & Dei, clarè ostensum est paulò antè. Neque enim diuisibilitas obiecti quoad hoc quidquam impedit, vt explicatum est: de essentiā enim Dei habeo euidentiā quòd existat, partem ex creaturis per res & non habeo euidentiā, sed obscuram cognitionem ex Fide, eam essentiam esse ex se communicabilem tribus personis; licet hoc sit prædicatum re, & virtute identitatis essentiae. Quod rursus confirmo exemplo euidentiissimo: pone aliquem beatum non videre in Deo leonem, & consequenter non discernere in omnipotentia Dei virtutem productiuam leonis: hic aliunde nouit leonem, & euidenti ratione infert Deum esse productiuum leonis, & hanc virtutem esse idem realiter cum virtute productiuā Angeli, quam in Deo videat. certe hic, licet sit æquè certus de vtraque virtute, eam scilicet in Deo dari, quia scit eam esse vnam & eandem à parte rei; non tamen æquè euidenter & clarè vnam ac alteram cognoscit, quia vnam intuetur in se, alteram ex discursu vel in creaturā cognoscit.

SECTIO VI.

An præmissæ demonstrationis sint primæ immediatæ & per se notæ.

PROPOSITIO prima, immediata, & per se nota, idem est à parte rei, diuersis tantum nominibus significata. Propositio prima est illa, quæ non per aliam priorem demonstratur: Immediata, quæ seipsa manifestatur sine aliquo: per se nota, quæ manifestatur per se, & non per aliam; quæ (vt patet) in idem recidunt.

48 Aduerte, sicut dupliciter potest vna res demonstrari, & à priori, & à posteriori; ita duplicem posse esse propositionem immediatam & per se notam, aliam à priori, illam scilicet quæ à priori nequit per aliam demonstrari, etiam si demonstrari possit à posteriori, aliam immediatam à posteriori, quia non habet alium effectum quo demonstrari possit. Deinde, cum causæ aliæ sint reales & physicae, vt Deus respectu creaturarum, ignis respectu fumi, sol respectu lucis; aliæ verò sint solum virtualiter, aut ratione nostrā, vt de intellectu diuino respectu voluntatis diuinæ à Theologis docetur, & in homine risibilitas radicalis ratione nostrā dicitur à radicali rationalitate prouenire, inde fit, propositiones quasdam esse immediatas realiter, vt cum per existentiam solis

demonstratur existentia lucis; aliās solum mediatas ratione nostrā, vt cum ex immensitate Dei demonstratur eius æternitas; & ex rationalitate hominis eius risibilitas radicalis.

Et hinc intelliges, immeritò defatigari eos, qui in præsentia fusè disputant; vtrum propositio, in quā prima passio de subiecto demonstratur, sit immediata, an verò mediata. Frustrā inquam defatigari: quia si loquamur de immolatione physica & reali, non dubium, eam esse immediatam, etiam si mediet definitio subiecti inter ipsum & primam passionem; quia definitio illa non est quid distinctum realiter à subiecto, ideoque nihil reale mediat inter subiectum & primam passionem. Si autem loquamur ratione nostrā, illa est propositio mediata, quia ratione nostrā esse animal rationale, est quasi causa principij discursiui & admiratiui, quantumvis non distinguantur hæc principia realiter ab animali rationali, vt in attributis diuinis, & multis aliis exemplis demonstrari potest.

Propositio per se nota alia est quoad nos, non verò secundum se; alia è contrario secundum se & non quoad nos; alia denique, & secundum se & quoad nos. Propositio per se nota quoad nos tantum est illa, quæ licet habeat medium quo probari possit, nos tamen illud ignoramus, & cognoscimus rem illam in se, vt motum aëris, cognoscimus quidem in se, causam autem vnde proueniat, etsi illam habeat, nos prorsus ignoramus. ideo quoad nos dicitur motus ille per se notus. Propositio per se nota secundum se & non quoad nos, est illa, quæ non habet medium in se quo prædicatum cum subiecto connectatur; vt existentia Dei cum ipso Deo, quæ à parte rei sine vlllo medio connectuntur, nos tamen non cognoscimus illam, nisi mediante creaturarum cognitione. Denique per se nota tam quoad nos quam quoad se est illa, quæ neque habet medium in se quo probetur, neque quoad nos: cuiusmodi sunt illa principia vniuersalissima, quodlibet est vel non est, idem nequit esse & non esse simul, & si quæ sunt alia principia, quæ non possunt aliter probari, nisi terminorum explicatione.

Quæ diximus de propositionibus immediatis & per se notis, communia sunt tam euidentiibus quàm probabilibus: dantur enim aliquæ propositiones probabiles mediatæ, & aliquæ immediatæ tam à priori quàm à posteriori, tam realiter quàm ratione nostrā, tam quoad se quàm quoad nos: vt v.g. de hac propositione, pater amat suum filium, habeo ego probabilitatem & mediatam, quia eam possum probabiliter ostendere ex eo quòd filius sit aliquid parentis, omnis autem diligit eum qui habet aliquid sui. Hæc propositio, omnis diligit eum qui habet partem sui, non est certa, sed probabilis, & per se probabiliter nota: quòd si per aliam potest probabiliter ostendi, illæ ex quibus probatur, & in quibus tandem fititur, erunt probabiliter per se notæ, non enim dari potest processus in infinitum etiam in his probationibus. Quòd si dicas, illam propositionem esse probabilem, non quia deducatur ex propositionibus probabilibus, sed quia deducitur per probabilem consequentiam ex principiis omnino certis; Contrā saltem ipsa illatio erit tantum probabilis & per se nota, ergo necessariò dicendum est, esse aliquas propositiones tantum probabiles,

babiles, & per se notas, in quibus sistatur in ordine assensuum probabilium. His positis,

PRIMA CONCLUSIO. Non omnis demonstratio debet constare formaliter præmissis primis immediatis & per se notis. Probatur: nam hæc demonstratio, *omne risibile est animal, omnis homo est risibilis, ergo omnis homo est animal*, est demonstratio rigorosa, præmissæ tamen non sunt per se notæ & immediatæ, quia hominem esse risibilem demonstratur a priori per admiratum, & a posteriori per actum ipsum ridendi; ergo illa propositio non est immediata & per se nota. Ratione probatur assertio, quia potest conclusio alicuius syllogismi esse alterius præmissa, imò & duæ conclusiones possunt esse præmissæ alicuius alterius syllogismi, ergo non omnis præmissa debet esse immediata & per se nota, id est, indemonstrabilis per aliam.

52 SECUNDA CONCLUSIO. Neque demonstratio potissima propter quid, qualis est ea in qua prima passio demonstratur de subiecto per eius definitionem essentiali, necessario debet constare præmissis primis immediatis & per se notis in omni genere, sed solum a priori. Probatur, quia licet definitio essentialis a priori non possit demonstrari, eo quod ipsa est prima rei essentia etiam ratione nostrâ, tamen a posteriori recte demonstratur per effectus & per proprietates: ut per sensationem & discursum, per admiratum & risibile, demonstratur definitio essentialis hominis, scilicet esse animal rationale; ergo præmissæ demonstrationis perfectissimæ non debent necessario constare præmissis immediatis in omni genere, sed solum a priori. Et forte hoc solum volunt Auctores, qui absolute dicunt, eam demonstrationem debere constare præmissis immediatis & per se notis.

TERTIA CONCLUSIO. Omnis demonstratio saltim virtute & mediata constare propositionibus primis per se notis & immediatis. Hæc Conclusio sola eget explicatione. Assero ergo, quaecumque præmissas demonstrationis ultimo debere resolui in alias præmissas primas & ultimas, siue post tres siue post quatuor vel plures demonstrationes; quia, cum necessario sistendum sit in aliquâ primâ veritate, quæ non possit per aliam priorem ostendi, ne deus processus in infinitum, necessario quaecumque demonstratio siue mediata siue immediate resoluenda est in prima principia, seu in propositiones primas per se notas & immediatas.

QUARTA CONCLUSIO. Etiam syllogismi probabiles debent constare vel formaliter, vel virtute & immediate, propositionibus probabilibus primis & per se notis. Probatur eadem ratione, quâ præcedens; quia cum neque in syllogismis probabilibus possit in infinitum procedi, deueniendum tandem est ad aliquas primas propositiones se ipsis notas probabiliter, vel saltem, licet non veniatur ad propositiones euidentias, deuenietur tamen in illationem tantum probabilem & per se notam probabiliter, alioquin non esset syllogismus probabilis, sed demonstratiuus.

53 Hic disputant nonnulli, utrum in argumentationibus & demonstrationibus possit dari circulus. Circulus dicitur ille, in quo mutuo duæ propositiones se probant, hæc illam, illa hanc, v. g. *homo est risibilis quia rationalis, homo est rationalis*

quia risibilis, probatur rationalitas ex risibilitate, & hæc ex rationalitate. Hic circulus potest esse duplex: alius *vitiosus*, alius *bonus*. Vitiosus est, quando ipsa conclusione probatur præmissam, præcisè assensuendo conclusioni per præmissas, & non propter aliud medium diuersum. Ut si tantum cognoscerem, hominem esse animal, quia cognosco esse principium sentiendi; esse autem principium sentiendi, probarem præcisè ex eo, quod esset animal, esset circulus vitiosus: quia cum in eo casu tota veritas & certitudo conclusionis consistat in veritate & certitudine præmissarum, nequit conclusio nouam addere certitudinem præmissis; tum quia esset mutua causalitas a priori, quæ repugnat, ut dicemus in Physicis; tum quia conclusio non habet maiorem certitudinem quam præmissæ: ergo illis non potest addere nouam & maiorem certitudinem. Alter circulus est, quando conclusio, quæ ex his præmissis inferitur, probata postea ex aliis principiis, assumitur rursus ad probandam hæc eadem principia. Et hic circulus non est vitiosus, sed bonus; quia cum eadem res possit a priori & posteriori demonstrari, non repugnat, ut principia, quæ ostendunt conclusionem a priori, ipsa a posteriori ostendantur per conclusionem iam aliunde probatam, ut suppono. v. g. probaret quis, hominem esse risibilem, quia est rationalis, postea verò cognitâ risibilitate ex operationibus, per illam ostenderet rationalitatem, ex quâ a priori ostensa fuerat risibilitas. Hic circulus bonus est, quia non fit in illo resolutio ad eadem principia, sed ad diuersa; ad quædam, ut ad rationem a priori, & ad alia, ut ad rationem a posteriori.

SECTIO VII.

Utrum præmissæ demonstrationis debeant esse ænueriales, necessarie, constantes predicato de omni & secundum quod ipsum.

55 NON dubium, multas perfectas demonstrationes fieri sine propositionibus vniuersalibus, quales sunt multæ quæ de Deo fiunt: imò & in creaturis possunt fieri demonstrationes constantes utraque præmissa particulari, ut cum dico, *hoc currens est rationale, sed Petrus est homo currens, ergo Petrus est rationale*. In syllogismis autem non ostensiuus, vel non constantibus termino singulari determinato, aliqua propositio saltem debet esse vniuersalis, iuxta dicta in Summulis, ubi explicuimus, quâ ratione ex purè particularibus nihil sequatur. Breuiter autem hanc accipe rationem: quia cum, ut rectè inferatur conclusio, debeat in præmissis poni aliquod medium in quo vniantur extrema conclusionis, inde fit, ut nisi disponatur medium vniuersale complectens omnia, vel saltem aliquod particulare determinatum, non ponatur medium, in quo vniantur extrema, & consequenter non inferatur conclusio; quia termini singulares & vagi, v. g. *aliquis homo*, supponuntur pro diuersis: ideo ex illis nihil potest determinatè inferri. licet enim homo currat, & aliquis homo sit albus; non potest inferri, aliquod album currere, quia terminus ille

ille aliquis non supponitur pro eodem aliquo in maiori & in minori.

56 Licet autem, ut vidimus, aliquæ demonstrationes possint constare vel aliquâ vel utraque propositione particulari; demonstratio tamen potissima propter quid, debet constare utraque præmissâ vniuersali: excipio Deum, & si quæ sunt alia entia immultiplicabilia in specie. Ratio est, quia in demonstratione perfectissimâ à priori, demonstratur passio de subiecto adæquato, de quo dicitur conuertibiliter quarto modo: sed subiectum hoc est subiectum commune, quia proprium quarto modo solum est respectu totius speciei; ergo subiectum, de quo illa passio demonstratur, debet esse subiectum commune, ergo præmissæ debent esse vniuersales. Patet, quia conclusio vniuersalis non potest sequi nisi ex duplici præmissâ vniuersali. Confirmatur: illa prima passio demonstratur ex definitione essentiali specificâ, quæ conuenit toti speciei; ergo & passio, quæ debet demonstrari de toto subiecto, ergo debet esse ex præmissis vniuersalibus.

57 Rogabis, utrum à priori possit fieri aliqua demonstratio immediata de subiecto particulari. Respondent nonnulli negatiue: quia quidquid demonstratur v.g. de Petro, debet prius demonstrari de homine in communi; ergo non poterit esse demonstratio immediata de subiecto particulari. Non placet hæc sententia: quia licet id verum sit in proprietatibus aut passionibus demonstratis, per essentiam specificam, negari tamen nequit, multa immediatè posse de illo demonstrari v. g. *omne currens mouetur, Petrus est currens, ergo Petrus mouetur*. Ecce illam propositionem, *Petrus est currens*, cognoscimus immediatè, nec potest probari ex aliis principiis vniuersalibus. similiter illa alia, *omne currens mouetur*; est ex terminis per se & immediatè nota.

Quod si dicas, in hac demonstratione dari aliquam propositionem vniuersalem; facile reicio: quia hic non inquirimus, an ex purè particularibus possit fieri immediata demonstratio, sed utrum de subiecto particulari possit fieri demonstratio immediata, siue ex præmissâ vniuersali, siue ex particulari, quod longè diuersum est. Quod verò Aristoteles docuit, de singularibus non esse scientiam seu demonstrationem, intelligendus est, non de quacumque demonstratione, aut de quacumque cognitione scientificâ, sed de cognitionibus scientificis constituentibus aliquam scientiam totalem, quia, ut alibi diximus, scientia per se (loquor de humanâ) tantum est de rationibus communibus: neque enim Philosophia curat de proprietatibus indiuiduantibus Petri aut Pauli, sed hominis in communi: de indiuiduis verò sumus solliciti, ut vniuersalem propositionem pro omnibus inferamus: quod tamen non repugnat immediatè antè dictis, multas scilicet esse demonstrationes de particularibus.

Ab hac regulâ excipitur Theologia, quæ quia habet pro obiecto Deum vnum singularem, idè eius demonstrationes sunt per se & regulariter de subiecto particulari: quare numero præcedenti excepi Deum, quando negavi de subiecto singulari non fieri demonstrationem potissimam propter quid.

Explicato prædicato vniuersali, restat prædicatum necessarium de omni. Illud est, quod existit necessariò, & à quo propositiones dicuntur æternæ veritatis, ut v. g. *homo est animal*, &c. Si loquamur de demonstratione perfectissimâ, certum est, eam debere habere præmissas constantes prædicato necessariò, quia fiunt per definitionem essentialem, quæ nihil est magis necessarium. de aliis verò demonstrationibus, non est dubium, eas non requirere propositiones omnino necessarias, ut cum dico, *omne currens mouetur, sed Petrus est currens, ergo Petrus mouetur*. Ecce illa Minor est omnino contingens, quia Petrus contingenter currit; potest tamen ex suppositione dici necessaria, quia *omne quod est, dum est, necesse est esse*.

Aduerte tamen, nonnullos fortiter contendere, nullam posse fieri demonstrationem, nisi ex propositionibus necessariis. Sed vel hi faciunt quæstionem de nomine, dum nolunt dare hoc nomen *demonstratio* nisi ei syllogismo, qui propositiones habeat necessarias; & in hoc loquendi modo errant, quia communiter omnes censent, existentiam Dei demonstrari ex creaturis, cum tamen existentia creaturarum non sit necessaria: item, hominem esse discursiuum & sensitiuum, demonstrari ex actuali sensatione & discursu, quæ tamen non existunt necessariò. Quod si hi Auctores quæstionem non faciant de nomine, grauius errant: quia negari nequit, illum syllogismum esse certum & euidentem, non fallacem aut topicum; ergo euidentis syllogismus (vocetur demonstratio vel non) nullatenus requirit propositiones necessarias. Ratio est: quia scientia innixa obiecto ut existenti, tam est infallibilis & certa, etiam si obiectum in se sit contingens, quam quæ agit de obiecto in se necessariò; omne enim quod est, dum est, tam necessariò est, quam obiecta aliàs summè necessaria. Idè, ut alibi dixi, cognitio diuina de rebus contingentibus tam certa, euidentis & infallibilis est, quam quæ terminatur ad obiecta necessaria etiam ad ipsum Deum.

Rogabis: Quandoquidem necessitas simpliciter potest esse duplex, alia *Metaphysica*, quæ non possit, etiam de potentiâ absolutâ, impediri; alia verò solum *naturalis*, quæ naturaliter tantum nequit impediri: rogabis, inquam, quæ ex his debeat reperiri in demonstratione perfectissimâ propter quid; id enim non videtur hætenus esse explicatum. Respondeo, præmissas eius demonstrationis debere esse necessarias necessitate Metaphysicâ. Et quidem de primâ, in quâ ponitur definitio essentialis, res est indubitata; quia definitio essentialis omnimodâ necessitate conuenit subiecto. Si autem sermo sit de secundâ propositione, in quâ affirmatur prima passio, videtur res difficilior: quia prima passio saltem de potentiâ absolutâ potest abesse à subiecto, v. g. fumus calor ab igne, frigiditas ab aquâ; ergo illa passio non conuenit subiecto omnimodâ necessitate. Nihilominus etiam de hac secundâ dicendum est, esse necessariam omnimodâ necessitate. Ad rationem dubitandi respondeo, in illâ propositione non prædicari vicinque primam passionem de subiecto, sed ut naturaliter connexam cum illo, ac si diceret, Omnis homo naturaliter est discursiuus. Deus autem licet possit

separare passionem à subiecto, non tamen potest efficere ut id contingat connaturaliter; quare illa propositio adhuc manet necessaria necessitate Metaphysicā.

Prædicatum *de omni* potest dupliciter accipi, vel pro prædicato Vniuersali, quod conuenit omni indiuiduo, ideoque dicitur *de omni*: in hac acceptione explicatum iam est, quā ratione demonstrationes constent præmissis habentibus prædicatum *de omni*. Vel pro prædicato non quidem conueniente multis, sed conuenienti toti subiecto de quo affirmatur pro tempore per copulam importato. Verum explicatio hæc est valde impropria: idem est enim dicere, propositionem *de omni*, ac propositionem esse veram; quod certum quidem est requiri ad præmissas demonstrationis, ut dictum est Sect. 3. quis verò vniquam id significauit per prædicatum *de omni*? Hinc concludo, conditionem hanc, quod scilicet præmissæ constent prædicato *de omni*, esse omnino superfluum; quia includitur & in veritate propositionum, & in earum vniuersalitate, de quibus supra disputatum est.

- 63 Tandem prædicatum *secundum quod ipsum*, est illud, quod conuenit subiecto secundum quod tale est, id est, quod conuertitur cum subiecto: ut v. g. risibile respectu hominis est prædicatum secundum quod ipsum, conuenit enim homini, quia homo formaliter, ideoque conuertitur cum illo: at verò esse album, non est prædicatum hominis *secundum quod ipsum*; nam non conuenit homini quia homo, vnde non valet, *est album, ergo est homo*; neque è contrario, *est homo, ergo album*. Item sensibile, si comparatur cum animali, est prædicatum *secundum quod ipsum*, quia conuenit animali quatenus animal est, vnde bene valet, *est sensibile, ergo est animal*: at verò si comparatur cum homine, non est prædicatum *secundum quod ipsum*, quia non valet, *est sensibile, ergo est homo*; ratio est, quia non conuenit illi ratione propriæ differentię, sed ratione prædicati communis & generici. Item *discurrrens* actu non est prædicatum *secundum quod ipsum*, quia licet valeat, *est discurrrens, ergo est homo*; non tamen è contrario, *est homo, ergo est discurrrens*.

- 64 PRIMA CONCLUSIO. Plures demonstrationes possunt fieri sine prædicato *secundum quod ipsum*, ut v. g. *omne animal est viuens, sed homo est animal, ergo homo est viuens*. Ecce rō viuens non est prædicatum *secundum quod ipsum* respectu animalis, nec animal respectu Petri, nec viuens respectu Petri, & tamen est demonstratio perfecta.

SECUNDA CONCLUSIO. Demonstratio perfectissima debet constare prædicato *secundum quod ipsum*. Probatur clarè: quia in vnā propositione prædicatum est definitio essentialis, in alterā prima passio: sed definitio essentialis & prima passio conuertuntur cum subiecto, & è contrario subiectum cum definitione & prima passione; ergo demonstratio perfectissima constat prædicato *secundum quod ipsum*.

SECTIO VIII.

Verum præmissæ constent principiis propriis & per se.

PRINCIPIA propria, prout ad præsentem questionem attinet, sunt illa, quæ ita sunt propria illius scientiæ, ut ab alterâ nequeant demonstrari. Communia verò, quæ cum deferuiant ad inferendas conclusiones huius scientiæ, ipsa tamen demonstrantur ab aliâ scientiâ, scilicet à subalternante.

PRIMA CONCLUSIO. Demonstratio perfectissima debet constare principiis omnino propriis. Hæc est Aristotelis lib. 1. cap. 4. & probatur facile, quia nomine perfectissimæ demonstrationis illam significamus, in quā ostenditur propria & prima passio subiecti per definitionem essentialem illius subiecti: sed scientiâ, ad quam pertinet cognoscere primam passionem subiecti, tenetur etiam cognoscere eius subiecti definitionem quidditatuam & essentialem; ergo scientiâ, quæ probat primam passionem de subiecto per definitionem essentialem, probat illam ex principiis propriis; ergo demonstratio perfectissima debet constare principiis propriis.

Dices: Principia huius demonstrationis, *omnis homo est animal rationale, omne animal rationale est admiratum, ergo omnis homo est admiratum*, probantur ex Logicâ, docente, omnem bonam definitionem constare genere & differentia, & tamen illa demonstratio pertinet ad Philosophiam; ergo falsum est, principia perfectissimæ demonstrationis debere esse propria. Respondeo, absolute prædicta principia ad solam Philosophiam pertinere, quæ sola potest cognoscere quæ sit essentia & quidditas hominis; Logicam autem non agere per se de illis principiis ut talibus: ipsa enim solum dicit, definitionem in communi debere constare genere & differentia, quod sit autem genus & differentia hominis, leonis, vel equi, nullo modo cognoscit, sed id pertinet ad scientias particulares, quod sæpè supra obseruaui.

SECUNDA CONCLUSIO. Aliæ demonstrationes perfectissimæ possunt fieri ex principiis communibus, ut patet in hoc, *omnis bona definitio constat genere & differentia, sed hæc, homo est animal rationale, constat genere & differentia, ergo est bona definitio*. Hæc conclusio pertinet ad Philosophum, & tamen vna ex eius præmissis, Maior scilicet, pertinet ad Logicam; ergo, &c. Item, Medicina probat suas conclusiones ex principiis Philosophicis, & in vniuersum scientiâ subalternata nititur principiis subalternantibus; non ergo omnis Demonstratio constat necessario principiis propriis.

Circa propositiones *per se* Aduerte, prædicatum *per se*, quo præmissæ demonstrationis constare solent, posse esse multiplex, iuxta varias acceptiones modi essendi & prædicandi *per se*. Aristoteles in præsentī cap. 4. tres agnouit modos prædicandi *per se*, & vnum essendi *per se*. Primus modus prædicandi *per se* est, quando prædicatum intrat formalem conceptum subiecti, v. g. animal respectu hominis. Vbi aduerte, ad hunc

hunc modum prædicandi per se reduci omnia prædicata superiora respectu specierum inferiorum, etiam mediata, ut ens, substantia, corpus, respectu hominis. Item, etiam si prædicatum non convenit subiecto ratione utriusque partis, sed tantum ratione alterius, reducit ad hunc modum, ut, *homo est materialis*, quod prædicatum non convenit homini ratione animæ, sed ratione solius corporis. Non tamen sufficit ad hunc modum, prædicatum à parte rei convenire subiecto, sed ulterius requiritur, ut ipsum subiectum petat necessarium illud prædicatum. quare licet sit vera prædicatio, *animal est homo*, non tamen per se hoc primo modo, quia animal non exigit necessarium hominem.

69 Secundus modus appellatur *per se inherendi*, competique his prædicatis, quæ licet non sint de definitione & essentia subiecti, è contratio tamen subiectum est de definitione & quidditate prædicati; ut, v.g. *homo est risibilis*, quia de essentia hominis non est risibile proxime, è contratio tamen risibile includit essentialiter hominem. Sed advertet, ad hunc modum inherendi requiri, ut subiectum habeat aliquam connexionem, saltem naturaliter loquendo, cum ipso prædicato, qualem habet homo cum risibili. quare prædicationes purè accidentales, ut, *homo est niger*, &c. non pertinent ad hunc secundum modum. Nonnulli etiam excludunt ab eo alia accidentia, quæ licet conveniant soli, non tamen semper, neque omni, ut esse Musicum, respectu hominis. Alij è contrario ea dicunt pertinere ad hunc modum secundum, quia prædicatum habet connexionem cum subiecto. Quæstio est de nomine, & parvi momenti; in qua magis aridet primus modus dicendi, scilicet ea non pertinere ad hunc secundum modum; quia licet ipsa habeant connexionem cum subiecto, hoc tamen nullam habet connexionem cum ipsis, prout requiritur ad hunc secundum modum. Alij præterea ad hunc modum reducunt prædicationes rationum inferiorum de superioribus, ut, *animal est rationale*. quia & rationale habet connexionem determinatam cum animali, & animal habet connexionem cum rationali disiunctivè, id est, cum rationali & irrationali. Neque hinc sequitur, inquit, hanc prædicationem, *homo est albus vel non albus*, pertinere ad hunc secundum modum: quia licet homo habeat connexionem disiunctivam cum albo & non albo, sicut animal cum rationali vel irrationali; non tamen è contrario, albus aut non albus habet connexionem cum homine: potest enim & in charâ & in muro reperi, ideoque non pertinent ad hunc modum per se. Quæstio rota est de modo loquendi, in quo non placet mihi ista ratio de exigentiâ disiunctivâ rationalis vel irrationalis, quia hæc respectu rationalis nulla prorsus est; sic enim qualibet res haberet exigentiam cuiuslibet disiunctivè, id est illius, vel carentiæ illius. quod licet in re sit verum, non tamen ideo qualibet res dicitur conexa cum alterâ. Melius ergo aliud dicitur illa prædicatio, *animal est rationale*, esse per se, quia rationale dicit ipsum animal (sicut supra in exemplo de risibili dixi) etiam si animal non dicat rationale, sicut etiam animal rationale in suo conceptu non dicit risibile: at neque album dicit Petrum, neque Petrus album, ideo hæc non est præ-

dicatio per se, quia potest esse *Petrus non albus*, & *albus non Petrus*.

Tertius modus convenit omnibus, quæ non concipiuntur ut alteri adiacentes, sed potius ut per se stantes; quales sint omnes termini absoluti sine concreti siue abstracti, de quibus egimus in Summulis. Item omnibus prædicatis, quæ verè non inhaerent subiectis, sed sunt de essentia illorum, ut, *Petrus est animal rationale*, quia rationale & animal non inhaerent propriè Petro, sed per se existunt.

Quartus modus per se dicitur per se causandi, 72 estq; quando de causis prædicatur earum actuales operationes, ut, *ignis calefacit*, *sol illuminat*, &c.

Dubitari solet in præsentia, utrum operationes contingentes prædicentur per se hoc quarto modo de suis causis, ut v.g. *homo discit currere*, *homo videt*, *animal se movet*. Negant nonnulli, quia tales operationes demonstrari non possunt à priori per suam causam: neque enim valet, *homo est risibilis*, ergo ridet. Alij verò affirmant, quia Deus per se dicitur causare creaturas, & tamen illas contingenter & liberè causat. Item hæc prædicatio est per se huius quarti modi, *Musici cantat*, *Philosophus disputat*, & tamen nec Philosophus necessariò disputat, nec Musicus cantat. Quæstio hæc est etiam de voce, in qua adhæreo parti neganti, ab rationem supra factam, quam confirmo: quia non dicitur per se prædicatio; *homo peccat*, vel *Petrus currit*, quia sunt actiones contingentes; ergo actiones contingentes non prædicantur per se hoc quarto modo de suis causis. Ad exempla opposita respondeo, Deum dici quidem per se causam creaturarum, non tamen in hac acceptione per se: quia cum hæc debeat pertinere ad demonstrationem à priori, includit necessariò connexionem causæ cum effectu ut actualiter existente, quæ non est in Deo respectu creaturæ existentis. Dicitur ergo Deus causa per se, perfectitate se tenente ex parte effectus, id est quod illæ creaturæ pendent per se à Deo. quo sensu dicitur etiam per se, *Musici cantat*, id est cantus per se penderet à Musico. His positis,

PRIMA CONCLUSIO. Demonstratio perfectissima debet constare prædicato per se primo & secundo modo. Probat, quia debet constare vna præmissa, in qua ponatur definitio essentialis subiecti: hæc autem est de formali conceptu subiecti, ergo est prædicatum per se primo modo. Deinde, secunda propositio debet constare primâ passione pro prædicato; prima autem passio est prædicatum per se secundo modo, ergo præmissa demonstrationis debent constare prædicatis pertinentibus ad primum & secundum modum per se.

SECUNDA CONCLUSIO. Reliquæ demonstrationes non exigunt prædicata per se. Probat, facile, quia ex prædicatis omnino accidentalibus possunt fieri demonstrationes, ut, *Petrus currit*, *Petrus est albus*, ergo album currit. ecce duo prædicata, scilicet album & currere, quæ nullo modo per se conveniunt Petro. Et hoc modo possunt fieri alia plures demonstrationes. Item à posteriori ex effectibus contingentibus, ut *Petrus discit currere*, ergo est homo. Hi autem effectus non prædicantur per se vilo modo ex quatuor modis supra assignatis, nec in hac re maius aliquod mysterium quæras.

SECTIO IX.

De scientiâ, opinione, & fide, quæ per demonstrationem & alios syllogismos acquiruntur.

75 **D**IXIMVS hucusque de præmissis, iam nunc de earum effectibus aut quasi effectibus: hi autem sunt, scientia ex præmissis demonstrationis, opinio ex syllogismo probabili, fides ex præmissis nitentibus auctoritate vel humanâ vel diuinâ, iuxta diuersitatem testimoniorum quibus innituntur. De his fusiùs agetur in libris de Animâ, ubi propriam habent sedem: in præsentem tamen nonnulla perstringam, quæ necessaria videntur pro notitiâ exactâ demonstrationis, de quâ hucusque egimus. Eadem autem viâ nonnulla dicam de aliis syllogismis.

Scientia multipliciter vsurpatur. Primò latissimè, pro quacumque cognitione intellectuali, præsertim certâ & infallibili: quo sensu etiam Fides diuina dicitur scientia, propter summam eius certitudinem & infallibilitatem. Secundò strictiùs, pro cognitione euidenti alicuius rei siue discursiua siue immediatâ: quo sensu dicimus Deum habere scientiam, etiamsi non habeat realem discursum; & nos dicimus habere scientiam de his quæ sensu percipimus. Tertiò strictissimè, pro cognitione euidenti deductâ per discursum ex præmissis euidētibus, quas hactenus explicauimus.

76 Hæc scientia sic accepta diuiditur in *actualem* & *habitualem*. Habitua est habitus productus ex conclusionibus scientificis, facilitans intellectum, ad similes assensus iterum producendos. Actualis est ipse actus conclusionis, seu ipsa conclusio scientifica, quæ potest sic definiri: *Est cognitio discursiua certa & euidens*. Per *discursiua* distinguitur à scientiâ in secundâ acceptione supra traditâ: per *certa* distinguitur ab opinione; per *euidens* à conclusionibus Fidei diuinâ, quæ non sunt euidentes. Sed aduerte, illam particulam *certa* videri redundantem, includitur enim in illâ alterâ *euidens*, licet è contrario *euidens* non includatur in *certa*, ponitur tamen ad maiorem explicationem.

Scientia in hac acceptione potest diuidi eodem modo, quo diuisimus demonstrationem à num. 1. Ratio est clara: quia, cum hæc scientia nihil aliud sit quàm conclusio demonstratiua, quot fuerint species demonstrationis, tot erunt & scientiæ, id est, conclusiones demonstratiuæ. Videatur ille numerus 1. nec enim semel atque iterum vacat repetere eas diuisiones.

77 *Opinio* latè sumpta significat assensum cum formidine, ideoque excluduntur à ratione opinionis omnes assensus certi siue euidētes siue obseuri: includuntur tamen sub opinione in hoc sensu siue probabiles, siue improbables, siue etiam errores; quos persæpè vocamus opiniones, quamuis eos omnino falsos iudicemus. Secundò strictiùs sumitur pro assensu probabili, etiamsi cum formidine; in quâ acceptione excluduntur à ratione opinionis omnes errores. vnde de re omnino improbabili dicimus, eam non cadere sub opinionem. *Opinio* ergo sic accepta defini-

tur ab Aristotele cap. 26. *est acceptio immediata propositionis non necessaria*. Vbi obserua Primò, Aristotelem eam definiuisse opinionem quæ est in præmissis: nam opinio conclusionis probabilis non est immediata, quia deducitur ex præmissis. Secundò, illas particulas *non necessaria* non accipi in præsentem pro propositione de obiecto contingenti: de obiectis enim omnino contingentibus potest haberi scientia & certitudo, vream habet Deus de existentia creaturarum omnium, quæ tamen non est necessaria, sed contingens; & nos habemus certitudinem, non opinionem, de obiectis quæ sensu percipimus, & quæ in nobis ipsis experimur. Item è contrario de obiectis omnino necessariis potest esse opinio, seu assensus probabilis; vt contingit, quoties probabiliter tantum cognoscitur definitio rei, & alia prædicata essentialia, aut possibilitas alicuius creature: & in Theologiâ de multis prædicatis diuinis habemus tantum opinionem, cum tamen hæc omnia obiecta sint maximè necessaria. Ergo per propositionem *non necessariam* intellexit Aristoteles eam, quæ quantum ad modum, quo versatur circa suum obiectum, & quo illud cognoscit, non habet necessariam connexionem cum verâ illius existentia. Et hinc nascitur formido, quæ requiritur ad opinionem, non quasi expresse dubitare debeat intellectus vtrum illud obiectum ita se habeat, quod rectè obseruauit Caietanus in præsentem cap. 3. dub. 1. sed solum, quia quasi implicite dubitat intellectus, quatenus non adheret firmiter illi obiecto. Quod si intellectus reflectatur expresse supra illum actum, cognoscet non repugnare illi falsitatem, attendendo ad modum quo circa suum obiectum versatur. Hæc opinio potest diuidi eodem prorsus modo, quo diuisimus numero 76. demonstrationem, in *actualem* & *habitualem*, à priori & à posteriori, &c.

Hic aduerte vterius, opinionem non esse ipsam formidinem, neque eam semper sibi habere connexionem, nisi quando non est in intellectu alia cognitio certa de eodem obiecto. Si enim hoc sit, formido, quæ poterat causari ab opinione, tollitur per scientiam; de quo alibi egi, ostendens non repugnare, simul eos duos assensus etiam circa idem obiectum.

Fides est assensus alicuius rei ob solam auctoritatem extrinsecam dicentis. Hæc est duplex, alia *supernaturalis*, *naturalis* alia. Naturalis est, quæ nititur auctoritate creatâ hominis vel Angeli. Supernaturalis est, quæ nititur auctoritate Dei dicentis. Illa est fallibilis, quia non repugnat hominem & Angelum quantum ex se falli, in suis dictis: hæc verò infallibilis, quia Deus nec potest fallere, nec falli. Vtraque potest esse *immediata* vel *mediata*. Immediata, quando immediatè auditur vel Deus vel homo loquens, & illis præstat assensus propter eorum auctoritatem. Mediata, quando ex propositionibus auditis & creditis per fidem, infertur alia tertia veritas, vt cum ex eo quod Deus reuelauerit homines decedentes in peccato mortali, in æternum puniendos, & ex eo quod reuelauerit Iudam mortuum in peccato, infero eum in æternum puniendum; quæ veritas sub his terminis expresse non est reuelata. Idem est in fide humanâ: si enim quis dicat, Regem cum omnibus filiis suis in Lultriam protectum, & ex aliâ parte iterum dicat, Regem

gem habere quatuor filios, infero per bonam consequentiam, quatuor filios Regis abiisse in Lusitaniam, qui est assensus fidei, medius tamen.

Obseruavi supra, omnem assensum innitentem fidei humanæ siue mediæ siue immediatæ, semper esse fallibilem, propter rationem dictam; nunc addo, non omnem nitentem mediæ auctoritate diuinâ esse infallibilem: potest enim reddi fallibilis ex consequentiâ solum probabilis, sicut ex præmissis euidentibus potest sequi conclusio tantum probabilis, propter consequentiam solum probabilem, quando non adeo est manifesta recta forma syllogismi; si enim sit recta forma syllogismi, necessariò erit infallibilis. At è contrariò omnem assensum nitentem fidei humanâ esse absolute fallibilem, quia potest homo dicere vel fallere, vel falli.

Video tamen hic aliquem contendentem, istum assensum, *Roma est*, nitentem dictis hominum (excludo iam quid de *Roma* in Sacra pagina dicatur) esse certum physicè loquendo, eò quòd, inquit, non potuerunt etiam physicè tot homines conuenisse ad mentendum & affirmandum, *Roma esse*, si verè non esset. Hæc ratio omnino displicet, quia nulla est repugnantia physica in eo, quòd tot conueniant ad mentendum, quod ostenditur manifestè. Nam postquam Petrus mentitus est, potuit & Ioannes: & mendacium Petri non adimit vires physicas Ioanni, aut aliis ad mentendum, imò vires ille addit, quia exemplo suo istum ad mentendum excitat. Numquid non plures fortè hæretici conueniunt ad affirmandum vnum mendacium, quàm sint Scriptores qui *Roma esse* testantur? Quæ non historia in vno integro regno vt certissimæ habentur, de quibus non licet ibidem dubitare, negantur tamen ab aliis? Quòd si mille possunt physicè loquendo mentiri, & mille quingenti poterunt, neque video quâ consequentiâ id dictum sit ab his Auctoribus. Si enim id esset certum physicè, etiam Metaphysicè esset: nam si naturaliter repugnat eos omnes conuenire ad mentendum, certè supernaturalitè & diuinitus multò magis repugnabit; nec enim Deus faciet aut potest facere miraculum, vt omnes conueniant ad mentendum. Quomodo ergo negant eam veritatem esse Metaphysicè certam, si semel

dicant esse physicè? nisi fortè velint, Deum, licet non possit facere miraculum vt omnes mentiantur, posse tamen vt omnes fallantur, vt dum putant se dicere veritatem, eam non dicant: ideoq; Metaphysicè non esse certum, *Roma existere*. Sed neque hæc solutio locum habet in sententiâ aientium, actus intuitiuos, quales essent illi, *ego vidi Romam*, non posse esse absente obiecto. Vnde saltem in eâ sententiâ deberet dici, nos esse certos Metaphysicè de prælijs Pompeij, Cæsaris, Scipionis, &c. quod est absurdissimum.

Tandem rogo hos Auctores, Duos vel tres mentiri, aut ex mendacio aliorum decipi, non repugnat physicè: quando ergo venitur ad numerum in quo ea repugnantia sit, an hic sit tertius an secundus. Tunc autem quam poterunt physicam repugnantiam assignare in eo, quòd alius præter illos mentiat: Constat ergo, omnem assensum humanâ fide nitentem, etiam si omnium hominum auctoritate futeatur, physicè seu naturaliter esse fallibilem, licet moraliter certus sit.

Obserua secundò, ad assensum Fidei diuinæ omnino infallibilem, deductum per consequentiam, requiri vtramque præmissam esse de Fide diuinâ: si enim alteratantum sit fidei humanæ, assensus erit absolute fallibilis, quia veritas conclusionis & eius infallibilitas pendent ex veritate & infallibilitate vtriusque præmissæ. Vnde cuiuslibet defectus refunditur in conclusionem. Et hinc ortum traxit commune proloquium, *Conclusio sequitur partem debiliorem*. Similiter, si vna ex præmissis sit naturalis, altera de Fide, conclusio non potest esse de Fide, nec certior quàm sit assensus naturalis vnius præmissæ, etiam si homo velit conclusioni certius adherere, quod male aliqui docuere. Ratio est, quia si conclusio nititur veritati præmissæ, non est in manu meâ facere, vt assensus conclusionis sit firmior, quàm assensus præmissæ; sicut non potest vllus artifex facere, vt murus vnicè innitens fundamento sit solidior & stabilior ipso fundamento.

Vtrum autem possit simul intellectus assentiri eidem veritati & propter demonstrationem, & propter reuelationem diuinam, vel fidem humanam, dicemus Deo dante in libris de Animâ, Disputatione vi. à numero 95. de scientiâ verò subalternâ & subalternante à num. 115.

